

ارزیابی عملکرد قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه (به همراه الزامات تقنینی و ملاحظات سیاست‌گذاری زبانی در جهت پاسداشت زبان فارسی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۲/۴

شماره مسلسل: ۱۸۸۸۲
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

ارزیابی عملکرد قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه
(به همراه الزامات تقنینی و ملاحظات سیاستگذاری زبانی
در جهت پاسداشت زبان فارسی)

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه فرهنگ عمومی، هنر و صنایع خلاق)

تهیه و تدوین کننده:

محمدامین قاسمی پیربلوطی

ناظران علمی:

موسی بیات، رضا مستمع

صفحه آراء:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

شیوا امین اسکندری

واژه‌های کلیدی:

۱. زبان فارسی
۲. پاسداشت
۳. اصطلاحات بیگانه
۴. اسامی بیگانه

فهرست مطالب

۶	چکیده
۷	خلاصه مدیریتی
۹	مقدمه و بیان مسئله
۱۰	۱. جایگاه زبان فارسی در بیانات مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی
۱۱	۲. مروری بر سابقه تقنینی حوزه «پاسداشت» زبان فارسی
۱۳	۳. دستگاه‌ها و نهادهای متولی اجرای قانون و نظارت بر آن
۱۶	۴. ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و نهادهای متولی
۲۱	۵. ملاحظات و پیشنهادها
۲۶	منابع و مآخذ
۲۷	پیوست‌ها

فهرست جداول

۱۰	جدول ۱. جایگاه زبان فارسی در اسناد بالادستی
۱۲	جدول ۲. اهم قوانین و مصوبات اختصاصی حوزه زبان فارسی
۱۳	جدول ۳. مصوبات حوزه «پاسداشت» زبان فارسی
	جدول ۴. وظایف اصلی‌ترین دستگاه‌های مسئول در قبال قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن
۱۵	
	جدول ۵. اقدام‌های دستگاه‌های مسئول ذیل قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن
۱۷	

ارزیابی عملکرد قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه (به همراه الزامات تقنینی و ملاحظات سیاستگذاری زبانی در جهت پاسداشت زبان فارسی)

چکیده

پژوهش‌های مجلس مبنی بر ارسال اطلاعات و گزارش عملکرد، پاسخی نداده‌اند. همچنین بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد عمده دستگانهایی که در قبال این قانون وظیفه قانونی مستقیم یا غیرمستقیم دارند، نسبت به اجرای این قانون کم‌توجه یا بی‌توجه بوده‌اند. به‌طور کلی، اگرچه در زمینه پاسداشت زبان فارسی اقدام‌های مناسبی در دو حیطه نهادسازی و قانونگذاری صورت گرفته است، در بعد اجرا (اقدام‌های اجرایی، ضمانت اجرا و نظارت بر اجرا) چالش و ضعف جدی وجود دارد. در پایان نیز ملاحظات، پیشنهادها و راهکارهایی در چهار محور «سیاستگذاری زبانی»، «مفاد قانون و آیین‌نامه اجرایی»، «آرایش و نقش‌آفرینی دستگاه‌ها و بازیگران» و «زمینه‌ها و زیرساخت‌ها» ارائه شده است.

زبان فارسی، از پایه‌های اصلی وحدت‌آفرین و هویت‌بخش جمهوری اسلامی ایران در ابعاد و سطوح مختلف بوده و پاسداشت و گسترش آن از اهمیت فراوانی ذیل مفهوم سبک زندگی برخوردار است. با بررسی اسناد بالادستی و قوانین، یکی از سیاست‌های اصلی جمهوری اسلامی ایران در حوزه زبان فارسی، «مقابله با الفاظ و واژگان بیگانه» است. از این‌رو، در گزارش حاضر، عملکرد قانون «ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» و آیین‌نامه اجرایی آن مورد ارزیابی قرار گرفته است. این قانون از مهم‌ترین سیاستگذاری‌های زبانی در جمهوری اسلامی ایران بوده و به‌طور اختصاصی به مسئله پاسداشت زبان فارسی در رویارویی با خطر ورود واژگان بیگانه پرداخته است. در بررسی عملکرد متولیان اجرای قانون و آیین‌نامه اجرایی و نظارت بر آن، گفتنی است حدود دوسوم از دستگاه‌ها به درخواست مرکز

« خلاصه مدیریتی

به طور اختصاصی به مسئله پاسداشت زبان فارسی در رویارویی با خطر ورود الفاظ و واژگان بیگانه پرداخته و از قابل توجه ترین مصوبات سیاستگذاری زبانی در جمهوری اسلامی ایران است. شایان ذکر است حدود دوسوم از دستگاه‌ها به درخواست مرکز پژوهش‌های مجلس مبنی بر ارسال اطلاعات و گزارش عملکرد، پاسخی نداده و در پایگاه‌های اینترنتی مربوطه نیز داده یا گزارشی یافت نشد که امکان ارزیابی عملکرد آنان را فراهم کند. با این حال، با بررسی مجموع اطلاعات در دسترس و وضعیت کنونی اجرا و نظارت، مهم ترین موارد در ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها بدین شرح است:

با توجه به اهمیت والا و جایگاه وحدت آفرینی و هویت بخشی زبان فارسی در ابعاد و سطوح مختلف، میان «پیشرفت ایران» و «پیشرفت و تقویت زبان فارسی» پیوندی نزدیک برقرار است. از دیگر سو، ماهیت و ساخت فرهنگی زبان‌ها -از جمله فارسی- به گونه‌ای است که افزون بر ظرفیت‌ها و فرصت‌ها، چالش‌ها و تهدیدهایی را نیز به همراه دارد. به طوری که صاحب نظران این حوزه بارها تذکر داده‌اند که زبان فارسی در معرض خطر بوده و «ورود الفاظ و واژگان بیگانه»، یکی از جدی ترین این خطر هاست. قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» که در این گزارش ارزیابی شده است،

ارزیابی عملکرد	دستگاه
با وجود اقدام‌های مثبت و قابل توجه، همچنان واژگان بیگانه پرشماری در گفتار و نوشتار روزمره افراد در بخش‌های مختلف استفاده می‌شود که نیازمند اعتبارات مکفی است تا این دستگاه در زمینه واژه‌سازی و معادل‌یابی سرعت بیشتری یابد.	فرهنگستان زبان و ادب فارسی
با وجود انجام‌هایی چون راه‌اندازی سامانه‌های مجوزدهی و نظارتی و نیز تدوین دستورالعمل‌های اجرایی، در مجموع عملکرد شفاف، مشخص و مداومی از این وزارتخانه قابل دریافت نیست. البته با آغاز به کار «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی»، اقدام‌های مثبت و قابل توجهی انجام شده است که با توجه به وظایف و تکالیف دستگاه در این زمینه، ناکافی‌اند.	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
به رغم اقدام‌های قابل توجه در حوزه برنامه‌سازی، در خصوص «خودداری از به کارگیری واژه‌های نامأنوس بیگانه» (تبصره ۷) قانون) عملکرد مناسبی نداشته است (صرفاً در یکی از بخش‌های خبری مثبت ارزیابی می‌شود). این سازمان در رویکردی متناقض با حوزه برنامه‌سازی، به تبلیغ و ترویج محصولات و خدمات دارای نام‌های بیگانه (یا مشابه بیگانه) می‌پردازد که امری ناپذیرفتنی و آسیب‌زا بوده و نشان‌دهنده اهمال و تخلف از قانون و آیین‌نامه اجرایی است.	سازمان صداوسیما
اگرچه این دستگاه توجه و اقدام مداومی نسبت به قانون و آیین‌نامه اجرایی داشته است، در اجرای دقیق و کامل وظیفه قانونی ممانعت از ثبت و تأیید الفاظ و نام‌های بیگانه، کوتاهی کرده است.	سازمان ثبت اسناد و املاک
در دسترس نبودن اطلاعات و گزارش از عملکرد این وزارتخانه و زیرمجموعه‌های آن و نیز فراوانی محصولات دارای نام و نشان بیگانه که صرفاً مصرف داخلی دارند، از تخلف و ترک فعل این دستگاه نسبت به وظایف قانونی خود و کم‌توجهی به مسئله پاسداشت زبان فارسی حکایت دارد.	وزارت صنعت، معدن و تجارت
عملکرد این وزارتخانه به یک دستورالعمل و یک تبصره آیین‌نامه‌ای محدود شده و در عمل برخی از مؤسسه‌های ذیل این دستگاه (مانند شرکت‌های مسافرتی و اقامتگاه‌های گردشگری داخلی) همچنان از نام و نشان بیگانه استفاده می‌کنند که بیانگر کم‌توجهی و عملکرد نامناسب این دستگاه است.	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
این وزارتخانه از وظیفه خود در تبصره ۸) قانون (تعویض علائم و نشانه‌ها و تغییر اسامی و عناوین با هزینه متخلف توسط وزارت کشور) کم‌اطلاع بوده و صرفاً به ارائه پاسخی سطحی و غیرمسئولانه ناظر به ماده واحده قانون (خودداری از به کار بردن واژگان بیگانه در مکاتبات) بسنده کرده است.	وزارت کشور

ادب فارسی - در فرهنگ عمومی جامعه و سپهر رسانه‌ای کشور از طریق آثار نمایشی، جشنواره‌ها، پویش‌های مردمی و...

۴ استفاده از ظرفیت انجمن‌های تخصصی، گروه‌های مردمی، مؤسسه‌های خصوصی و سمن‌های مرتبط با زبان فارسی در ساختارها و فرایندهای اجرایی و نظارتی حوزه پاسداشت زبان فارسی و قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه»

۵ تقویت ضمانت اجرای قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» با بهره‌گیری توأمان از ابزارهای تنبیهی و تشویقی،

۶ طراحی سامانه‌های گزارشگری (سوت‌زنی) و بسترهای جمع‌سپاری واژه‌گزینی به‌منظور شناسایی و معادل‌سازی سریع واژگان بیگانه تازه‌وارد و پرکاربرد،

۷ تقویت احساس نیاز و دغدغه‌مندی نسبت به مسئله پاسداشت زبان فارسی با بهره‌گیری از ظرفیت گروه‌ها و بسترهای مرجع (مانند مقامات عالی‌رتبه، هنرمندان، برنامه‌های پر مخاطب صداوسیما و رسانه‌های اجتماعی)،

۸ افزایش جذابیت و پویایی در مسئله پاسداشت زبان فارسی با استفاده از شیوه‌های متنوع تشویقی و ترغیبی مانند منزلت‌سازی (اعطای نشان سفیر فارسی)، امتیازبخشی، اعطای جوایز و برگزاری مسابقات و جشنواره‌ها،

۹ به کارگیری زیرساخت‌ها و ابزارهای فناورانه به‌منظور عمومی‌سازی کاربرد واژگان فارسی و تسهیل شیوه‌های خودداری از به کارگیری واژگان بیگانه با طراحی، بهبود و ترویج نرم‌افزارها و سکوه‌های به‌روز، تعاملی و کاربرپسند با قابلیت ارائه پیشنهادها و معادل‌های جایگزین و اصلاح رسم‌الخط متون.

افزون بر دستگاه‌های فوق، از عملکرد دستگاه‌های کلیدی دیگر گزارشی موجود نیست که از جمله آنها می‌توان به شهرداری‌ها، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت امور اقتصادی و دارایی، پلیس نظارت بر اماکن عمومی ناجا (فراجا) (همگی از نهادهای دارای نمایندگان تام‌الاختیار در شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی) اشاره کرد.

بدین ترتیب، عمده دستگاه‌های دارای وظیفه قانونی مستقیم یا غیرمستقیم، نسبت به اجرای این قانون کم‌توجه یا بی‌توجه بوده‌اند. همچنین، با گذشت حدود ۲۶ سال از تصویب و ابلاغ این قانون، اکثر اقدام‌های انجام شده مربوط به سال‌های اخیر است. در مجموع، اگرچه در زمینه پاسداشت زبان فارسی اقدام‌های مناسبی در دو حیطه نهادسازی (مانند فرهنگستان زبان و ادب فارسی و شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی) و قانونگذاری صورت گرفته است، اما در بعد اجرا (اقدام‌های اجرایی، ضمانت اجرا و نظارت بر اجرا) چالش و ضعف جدی وجود دارد.

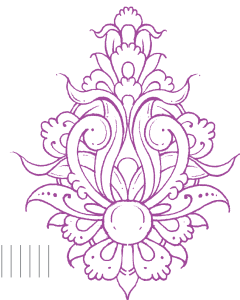
راهکارهای زیر برای بهبود وضعیت پاسداشت زبان فارسی و عدم به کارگیری واژگان بیگانه، پیشنهاد می‌شوند:

۱ صورت‌بندی نظام مسائل حوزه پاسداشت و گسترش زبان فارسی و تدوین و تصویب یا اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات با تأکید بر آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اختصاصی این حوزه،

۲ بازنگری و تغییر در آرایش و تسهیم دستگاه‌ها و بازیگران حوزه زبان فارسی و تعیین فرهنگستان زبان و ادب فارسی به‌عنوان متولی اصلی سیاستگذاری زبانی،

۳ برنامه‌ریزی راهبردی به‌منظور ارتقای شأن و بهبود جایگاه پاسداشت زبان فارسی و متولیان اصلی آن - به‌ویژه فرهنگستان زبان و

مقدمه و بیان مسئله

زبان به عنوان یکی از عوامل هویت بخش، بازتابی از چیستی یک فرهنگ و کیستی یک ملت است (محمدنژاد، ۱۰۴: ۱۳۹۴). در جمهوری اسلامی ایران نیز زبان و خط فارسی از حیاتی ترین پایه های وحدت آفرین و هویت بخش در سطوح محلی، ملی، منطقه ای و بین المللی است. فارسی هم زبان ملی و علمی ماست، هم یکی از ستون های اصلی هویت ایرانی-اسلامی است و هم از موجبات وحدت ملی مردم ایران از گذشته های دور تا کنون بوده است. از این رو، می توان گفت میان «پیشرفت ایران» و «پیشرفت و تقویت زبان فارسی» پیوندی نزدیک برقرار است (سیدان، ۱۳۹۵: ۲۱۵).

ماهیت و ساخت فرهنگی زبان ها -از جمله فارسی- افزون بر ظرفیت ها و فرصت ها، چالش ها و تهدیدهایی را نیز به همراه دارد. با پدید آمدن تحولات عصر مدرن و برجسته شدن جایگاه زبان برای کشورها، مشکلات پیشروی زبان فارسی و تلاش برای ارائه راهکارهایی برای برطرف ساختن آنها نیز به طور جدی مطرح شد. زبان دانان، زبان شناسان و صاحب نظران معاصر بارها تذکر داده اند که زبان فارسی در معرض خطر است. پیرامون این خطرها، نظرهای مختلفی وجود دارد که در میان آنها این موارد بیشتر مورد بحث بوده است: ورود الفاظ بیگانه غیر ضروری به زبان فارسی، ترجمه های بد و گرته برداری های غیر اصولی، فارسی ندانی مردم به رغم تصور فارسی دانی، سهل انگاری در آموزش زبان فارسی، ناآشنایی نویسندگان با قواعد و اصول زبان، کم توجهی مدارس و دانشگاه ها به شأن زبان فارسی و آموزش صحیح آن، بی رغبتی دانشجویان با استعداد به دانشکده های زبان و ادبیات فارسی، فقر کتاب های درسی در حوزه آیین نگارش، کمبود استادان دارای صلاحیت برای تدریس درس نگارش، فراوانی اشکال های زبانی در رسانه ها و ... (داوری اردکانی، ۱۳۸۴: ۱۳-۱۴؛ نقل شده در سیدان، ۱۳۹۵: ۲۱۶-۲۱۵).

هر چند نمی توان گروه یا قشر خاصی را متولی و نگاهبان زبان فارسی دانست و این وظیفه متعلق به گروه وسیعی از فارسی گوینان و فارسی نویسان است، اما به یقین نهادهای سیاستگذار و نهادهای فعال در حوزه زبان فارسی، نویسندگان، شاعران، مترجمان، دانشمندان، زبان شناسان، معلمان و رسانه ها نقش بزرگی در پاسداری از این زبان و تقویت آن دارند. به علاوه، حاکمان و سیاستمداران با وضع قوانین و احکام و نیز اجرا کردن و به جریان انداختن آنها، نقشی کلیدی در این زمینه ایفا می کنند (سیدان، ۱۳۹۵: ۲۱۵). بر این اساس، یکی از اصلی ترین شیوه های رویارویی با مسائل مربوط به زبان رسمی و ملی، قانونگذاری در سطوح مختلف به منظور هدایت و ساماندهی سیاست زبانی در نظام حکمرانی و در بطن جامعه است. در این راستا، نظام جمهوری اسلامی ایران از ابتدای تأسیس و استقرار خود تا کنون نسبت به مسائل حوزه زبان فارسی، قوانین و مقررات مختلفی را وضع کرده است.

قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» مصوب سال ۱۳۷۵ که در این گزارش مورد بررسی قرار می گیرد، قانونی است که به طور اختصاصی به مسئله پاسداری زبان فارسی در رویارویی با خطر ورود الفاظ و واژگان بیگانه پرداخته است. همچنین این قانون از قابل توجه ترین مصوباتی است که در حوزه سیاستگذاری و برنامه ریزی زبانی در جمهوری اسلامی ایران طرح می شود. در ادامه، ضمن بررسی زمینه ها و چارچوب های سیاستی و قانونی پاسداری زبان فارسی، به ارزیابی عملکرد قانون مذکور پرداخته می شود.

۱. جایگاه زبان فارسی در بیانات مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی

زبان فارسی ابراز نگرانی کردند و فرمودند: «من راجع به زبان فارسی حقیقتاً نگرانم زیرا در جریان عمومی، زبان فارسی در حال فرسایش است».^۱ در بخش پیوست این گزارش گزیده‌ای از بیانات ایشان طی سال‌های مختلف در خصوص «پاسداشت زبان فارسی» آمده است. همچنین احکام متعددی در شماری از مهم‌ترین اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران به منظور چیرگی بر مشکلات و تهدیدهای پیش روی این زبان، تدوین شده است. به همین جهت، بررسی این اسناد و شیوه پرداختن آنها به مسائل این حوزه، می‌تواند جهت‌گیری کلی سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران را برای ما آشکار سازد. در جدول ۱ گزاره‌های سیاستی مرتبط با حوزه زبان فارسی در اسناد بالادستی و جهت‌گیری آنها احصا شده است:

مسائل حوزه زبان فارسی همواره از دغدغه‌های سیاستگذاران کلان کشور بوده است. رهبر معظم انقلاب در بیانات خود همواره به زبان فارسی و حفظ و ترویج آن توجه خاصی داشته‌اند. ایشان با دانش غنی و اشراف گسترده‌ای که در حوزه زبان و ادبیات فارسی دارند، در جای جای بیانات خود جنبه‌های مختلف پاسداشت و گسترش زبان فارسی را مورد تأکید قرار داده و به‌طور ویژه‌ای بر مسائل این حوزه پافشاری کرده‌اند (مقیسه، ۱۴۰۱). رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار سال ۱۳۹۸ با اهالی فرهنگ و ادب، استادان زبان فارسی و شاعران کشور، ضمن گلایه از عملکرد رسانه ملی در بحث پاسداری از زبان فارسی و ترویج زبان بی‌هویت و تعبیر غلط و بدتر از همه تعبیر خارجی، بر لزوم ترویج زبان صحیح و معیار تأکید کردند. ایشان در همان جلسه نسبت به فرسایش

جدول ۱. جایگاه زبان فارسی در اسناد بالادستی

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	حکم / بند	مفاد
۱	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۵۸/۹/۱۲	اصل ۱۵	زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.
۲	قانون برنامه اول توسعه	۱۳۶۸/۱۱/۱۱	بخش ب، خط‌مشی‌ها، بند ۱۳-۳	تأسیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی به منظور اعتلای ادب و فرهنگ فارسی
۳	سند اصول سیاست فرهنگی کشور	۱۳۷۱/۵/۲۰	اولویت‌ها و سیاست‌های کلّی: بندهای (۲۸) و (۲۹)	اهتمام به امر زبان و ادبیات فارسی و تقویت و ترویج و گسترش آن
۴	قانون برنامه دوم توسعه	۱۳۷۳/۹/۲۰	تبصره (۵۷)، بندهای (الف)، (ب)، (و)	<ul style="list-style-type: none"> احیا و توسعه کرسی‌های اسلام‌شناسی و زبان و ادبیات فارسی و تقویت کتابخانه‌های معتبر دنیا در زمینه کتب مربوطه گسترش برنامه‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی و برنامه‌های فرهنگی، برای خانواده‌های ایران در خارج از کشور تلاش در جهت ایجاد شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی بین‌المللی اسلامی، گسترش و بهبود پوشش شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما، گسترش برنامه‌های آموزشی زبان و ادبیات فارسی و برنامه‌های فرهنگی برای خانواده‌های ایرانی و سایر مخاطبان در خارج از کشور
۵	سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۲/۹/۲۰ (تاریخ ابلاغ)	امور فرهنگی، علمی و فناوری: بند (۵)	تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی بر اسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی-اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی
۶	قانون برنامه چهارم توسعه	۱۳۸۳/۶/۱۱	ماده (۴۴)، بند (الف)	حمایت از سرمایه‌گذاری در تولید و عرضه انواع محتوا و اطلاعات به زبان فارسی در محیط رایانه‌ای با تکیه بر توان بخش خصوصی و تعاونی
			ماده (۱۰۹)، بندهای (ج) و (د)	<ul style="list-style-type: none"> حمایت از گسترش منابع و اطلاعات به خط و زبان فارسی و تدوین و تصویب استانداردهای ملی و نمایش الفبای فارسی در محیط‌های رایانه‌ای تربیت و تشویق معلمان ورزیده و کارآزموده درس زبان فارسی، در مقاطع مختلف آموزشی به‌ویژه مقطع ابتدایی

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از شاعران و اهالی فرهنگ و ادب، ۱۳۹۸/۲/۳۰ - <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=42590>

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	حکم / بند	مفاد
۷	سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه	۱۳۸۷/۱۰/۲۱ (تاریخ ابلاغ)	امور سیاسی، دفاعی و امنیتی: بند (۴۳)	تقویت هویت اسلامی و ایرانی ایرانیان خارج از کشور و کمک به ترویج خط و زبان فارسی در میان آنان
۸	قانون برنامه پنجم توسعه	۱۳۸۹/۱۰/۱۵	ماده (۳)، بند (هـ)	اقدام برای حذف اسامی لاتین از سردر اماکن عمومی، شرکت‌ها و بسته‌بندی کالاهای غیرصادراتی
۹	نقشه جامع علمی کشور	۱۳۸۹/۱۰/۱۴	هدف کلان ۶ نظام علم و فناوری کشور	ارتقای جایگاه زبان فارسی در بین زبان‌های بین‌المللی علمی
			اولویت (الف) علم و فناوری کشور در علوم انسانی و معارف اسلامی	زبان فارسی در مقام زبان علم
			راهبردهای ملی ۱ و ۲ ذیل راهبرد کلان ۹	<ul style="list-style-type: none"> توسعه زبان فارسی به عنوان یکی از زبان‌های علمی در سطح جهان توسعه و تقویت شبکه‌های مناسب ملی و فراملی دانشمندان و پژوهشگران و همکاری بین‌المللی با اولویت کشورهای اسلامی و کشورهای فارسی‌زبان
۹	نقشه جامع علمی کشور	۱۳۸۹/۱۰/۱۴	اقدام ملی ۲ ذیل راهبرد کلان ۲، اقدام‌های ملی ۱، ۲، ۳، ۴ و ۲۰ ذیل راهبرد کلان ۹ و اقدام ملی ۲۴ ذیل راهبرد کلان ۱۰	<ul style="list-style-type: none"> ساده‌سازی زبان علم برای عموم مردم و تولید واژگان مناسب لازم به منظور نهادینه کردن فرهنگ استفاده از علم و دستاوردهای علمی در زندگی افزایش پذیرش دانشجویان خارجی به منظور گسترش زبان فارسی و بسترسازی مرجعیت علمی کشور با اولویت کشورهای اسلامی و همسایه تقویت جریان معادل‌سازی برای واژه‌های علمی بیگانه در تمام رشته‌ها و تأکید بر نگارش مقالات علمی-تخصصی به زبان روان فارسی توسعه و ابداع روش‌های سهل و سریع فارسی‌آموزی حمایت از تأسیس رشته زبان فارسی در دانشگاه‌های مختلف جهان ترجمه منابع علمی ایرانی اسلامی و ارسال کتب فارسی مرجع حاوی تولیدات و نظرات علمی دانشمندان کشور به مراکز و کتابخانه‌های معتبر جهان تقویت استفاده از زبان فارسی در حوزه‌های تخصصی علوم با تأکید بر معادل‌سازی مفهومی برای اصطلاحات تخصصی و ترویج آنها در مجامع علمی و تلاش برای تبدیل زبان فارسی به زبان علم
۱۰	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش	۱۳۹۰/۷/۵	گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی: بند ۲۱	تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبان مشترک
۱۱	نقشه مهندسی فرهنگی	۱۳۹۱/۱۲/۱۵	ویژگی ۱ چشم‌انداز فرهنگی	برخوردار از هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی و پویای طریق جامعه مهدوی (عج)؛ متمسک به قرآن و عترت و ولایت امام عصر (عج)، ایمان و عمل صالح، متعهد به نظام جمهوری اسلامی، ولایت فقیه، آرمان‌های امام خمینی (ره) و رهنمودهای مقام معظم رهبری، مبتنی بر عقلانیت اسلامی، مفتخر به ایرانی بودن، پاسدار میراث‌های ارزشمند ایرانی-اسلامی و زبان و ادبیات فارسی، متکی بر فرهنگ و تفکر بسیجی، برخوردار از روحیه مقاومت، ایثار، جهاد، شهادت، استکبارستیزی و حمایت از مستضعفان
			هدف کلان ۳ فرهنگی	تعمیق خودباوری ملی و پاسداشت میراث‌های ارزشمند ایرانی-اسلامی و توسعه و ترویج زبان و ادبیات فارسی
			اولویت فرهنگی ۱	هویت اسلامی، ایرانی و انقلابی؛ انتظار منجی، قرآن و عترت، نماز و مسجد، ولایت فقیه، فرهنگ بسیجی، ایثار و جهاد و شهادت، زبان و ادبیات و خط فارسی
			راهبرد کلان ۲، راهبرد ملی ۹ (اقدام ملی ۱۶)	ارتقای جایگاه و گسترش زبان و ادبیات فارسی با توجه به زبان‌های محلی و قومی ((ایجاد زمینه و انگیزه و حمایت همه‌جانبه از تولید متون و آثار در حوزه‌های مختلف به زبان فارسی))
			راهبرد کلان ۱۱، راهبرد ملی ۶ (اقدام‌های ملی ۱۲ و ۲۲)	گسترش خط، زبان و ادب فارسی ((برگزاری دوره‌های آموزشی بین‌المللی به زبان‌های مختلف، مسابقات، المپیادها، جوایز و جشنواره‌های علمی بین‌المللی در زمینه اسلام‌شناسی، شیعه‌شناسی و مکتب اهل بیت (ع)، ایران‌شناسی و زبان و ادبیات فارسی)) و ((تدوین و اجرای سند گسترش خط، زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور در چارچوب نقشه مهندسی فرهنگی))

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	حکم / بند	مفاد
۱۲	سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها	۱۳۹۲/۴/۲۵	اقدامات ۵، ۶ و ۷ راهبرد ۷	<ul style="list-style-type: none"> تقویت و توسعه به‌کارگیری زبان فارسی در متون علمی دانشگاهی و تبدیل زبان فارسی به زبان مرجع علم حمایت از تدوین کتب و متون مرجع به زبان فارسی قابل رقابت جهانی برای اقتدار و مرجعیت علمی ایجاد سازوکار تولید و تدوین متون مرجع علمی در رشته‌های مختلف به زبان فارسی
۱۳	سند جامع روابط علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۹۶/۱۲/۱۵	اقدام ملی ۷	توسعه و به‌کارگیری روش‌ها و ابزارهای ترویج زبان فارسی به‌منظور ارتقای جایگاه زبان فارسی در بین زبان‌های بین‌المللی علمی
۱۴	سند راهبردی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی	۱۴۰۱/۵/۱۱	اقدام کلان ۲۷	تأمین زیرساخت‌های فناورانه توسعه خط و زبان فارسی در فضای مجازی (از قبیل پیکربندی داده، پردازش زبان طبیعی، واژه‌سازی، خط، مترجم‌ها، مبدل‌ها، تشخیص صدا، دستیار صوتی)

بیگانه، مسئله «پاسداشت» آن زبان را بر جسته می‌کند. بدین ترتیب، «قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» را با توجه به صورت‌بندی انجام شده می‌توان در چارچوب بعد «پاسداشت» سیاستگذاری زبانی، بررسی کرد.

افزون بر اینکه ردپای حوزه زبان فارسی در میان اسناد بالادستی قابل‌رهگیری بوده و اهمیت والای آن در بیانات مقام معظم رهبری مسلم است، قوانین و مصوبات اختصاصی این حوزه نیز نمایانگر سطحی دیگر از رویکرد سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران است. اصلی‌ترین و مهم‌ترین موارد این قوانین و مصوبات در جدول ۲ آمده است:

با توجه به احکام و عبارات قانونی و سیاستی مرور شده، می‌توان سیاست‌های اصلی حوزه زبان فارسی را در این مضامین خلاصه کرد: «تدوین استانداردهای زبان فارسی»، «ترویج زبان فارسی در داخل و خارج از کشور»، «ارتقای جایگاه علمی زبان فارسی» و «مقابله با الفاظ و واژگان بیگانه» (همچنین نک. رجبی و احمدوند، ۱۴۰۱). معیارسازی ساختاری و شکلی زبان به بعد سیاستگذاری «پیکره» زبان مربوط می‌شود، تلاش برای گسترش زبان رسمی یک کشور در داخل و خارج از مرزهای آن، ابعاد «آموزش» و «شان» را درگیر می‌کند، ارتقای جایگاه علمی یک زبان در عرصه‌های مختلف، مسئله «زبان علم» را مطرح می‌کند و مقابله با ورود غیراصولی و تهاجم‌گونه الفاظ و واژگان زبان‌های

جدول ۲. اهم قوانین و مصوبات اختصاصی حوزه زبان فارسی

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۱	اساسنامه شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی	۱۳۶۶/۱۱/۲۷	شورای عالی انقلاب فرهنگی	هدف از تشکیل این شورا، «تقویت و توسعه زبان فارسی در خارج از کشور و آموزش زبان و ادب فارسی به غیر فارسی‌زبانان» بود. فعالیت‌های این شورا در قالب مرکز گسترش زبان فارسی انجام می‌شد که با تأسیس بنیاد سعدی در سال ۱۳۸۹، شورا و مرکز مذکور منحل و در بنیاد سعدی ادغام شدند.
۲	اساسنامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۱۳۶۸/۱۱/۲۴	شورای عالی انقلاب فرهنگی	به‌طورکلی هدف از تشکیل این فرهنگستان، «حفظ سلامت، تقویت و گسترش زبان فارسی» بیان شده است.
۳	قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه	۱۳۷۵/۹/۱۴	مجلس شورای اسلامی	این قانون به‌منظور تحقق هدف کلی «حفظ قوت و اصالت زبان فارسی» تصویب شده است. هیئت وزیران آیین‌نامه اجرایی این قانون را در تاریخ ۱۳۷۸/۲/۱۹ تصویب کرده‌اند.
۴	اساسنامه بنیاد سعدی	۱۳۸۹/۸/۴	شورای عالی انقلاب فرهنگی	هدف از تأسیس این بنیاد، «تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور و ایجاد تمرکز، هم‌افزایی و انسجام در فعالیت‌های مرتبط با این حوزه و بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های موجود کشور» است.
۵	اساسنامه سازمان فرهنگی-هنری فارسی‌زبانان (ایتا)	۱۳۹۵/۱۱/۲۴	مجلس شورای اسلامی	هدف کلی ایجاد این سازمان «صیانت از میراث مشترک فرهنگی و معرفی تاریخ و تمدن مشترک و نیز گسترش و تقویت ادبیات غنی منطقه و نیز تقویت پیوندهای فرهنگی بین کشورهای حوزه تمدنی مشترک» تعیین شده است.

ساماندهی مسائل حوزه زبان فارسی تلاش شده است. بدین ترتیب، با توجه به پیشینه مرور شده و این مسئله که مقابله با الفاظ و واژگان بیگانه یکی از محورهای سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران است، در گزارش حاضر عملکرد «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» و آیین نامه اجرایی آن در چارچوب مسئله پاسداشت زبان فارسی ارزیابی می شود.^۱

با توجه به جدول بالا، دو ابزار اصلی سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران را می توان «نهادسازی» (مانند فرهنگستان زبان و ادب فارسی و بنیاد سعدی) و «قانونگذاری» قلمداد کرد. به طوری که افزون بر توجه جدی سیاستگذاران به زبان فارسی در سطح کلان و در قالب اسناد سیاستی بالادستی، به طور اختصاصی نیز با اهتمام سیاستی در دو حیطة «ایجاد ساختار» و «تنظیم گری محتوایی و فرایندی»، در راستای

۲. مروری بر سابقه تقنینی حوزه «پاسداشت» زبان فارسی

اگرچه آبشخور اصلی مقابله با کاربرد نادرست و هجوم واژگان بیگانه در زبان فارسی «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» است، مرور دیگر مصوبات مرتبط نیز می تواند زمینه و پیشینه تصویب و اجرای این قانون را روشن سازد. به همین منظور، در جدول ۳ مصوبات حوزه پاسداشت زبان فارسی آمده اند:

جدول ۳. مصوبات حوزه «پاسداشت» زبان فارسی

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۱	تصویب نامه در خصوص عدم صدور مجوز نام خارجی و لاتین مغازه ها و فروشگاه ها	۱۳۶۱/۳/۲۶	هیئت وزیران	به موجب این مصوبه، وزارتخانه ها، مؤسسه ها و سازمان های دولتی مسئول در این زمینه موظف شدند از صدور مجوز و یا هرگونه اقدامی که موجب رسمیت یافتن نام خارجی و لاتین مغازه ها و فروشگاه ها و شرکت های مزبور می شود، جلوگیری کنند.
۲	سیاست نام گذاری خیابان ها و اماکن عمومی و مؤسسات	۱۳۶۷/۱۱/۴	شورای عالی انقلاب فرهنگی	بنابر بند (۵) فصل دوم این سیاست، مغازه ها، شرکت ها و مراکز کار و پیشه خصوصی باید از گذاشتن اسامی خارجی جداً خودداری کنند، مگر در مواردی که این اسامی به منظور ایجاد پیوندهای فرهنگی و علمی و سیاسی انتخاب شده باشد. دستگاه های اجراکننده این مصوبه وزارت فرهنگ و آموزش عالی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت کشور، وزارت آموزش و پرورش و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تعیین شدند.
۳	آیین نامه نام گذاری شهرها، خیابان ها، اماکن و مؤسسات عمومی	۱۳۷۵/۹/۶	شورای عالی انقلاب فرهنگی	در خصوص پاسداشت زبان فارسی در ماده (۱) این آیین نامه (ضوابط و معیارهای نام گذاری) این بندها آمده است: «۵- به منظور حفظ و تحکیم یکپارچگی سیاسی و فرهنگی کشور و حفظ هویت ملی، نامها باید فقط به زبان فارسی باشند. ۷- به منظور ایجاد پیوندهای سیاسی و فرهنگی با کشورهای دیگر می توان در نام گذاری اماکن یا پیشنهاد وزارت امور خارجه و تأیید شورای فرهنگ عمومی کشور از نام شخصیت های سیاسی و مردمی خارجی یا اسامی اماکن خارجی استفاده کرد. در این زمینه اولویت با کشورهای اسلامی است. ۱۰- فروشگاه ها، شرکت ها و مراکز کار و پیشه باید از گذاشتن اسامی خارجی جداً خودداری کنند. نامها باید فقط به زبان فارسی باشد مگر در مواردی که به تشخیص شورای فرهنگ عمومی این اسامی به منظور ایجاد پیوندهای فرهنگی، علمی و سیاسی انتخاب شده باشند. شیوه نامه آن را شورای فرهنگ عمومی تهیه و ابلاغ خواهد کرد.» بدین ترتیب، آیین نامه مذکور در واقع به روز شده «سیاست نام گذاری خیابان ها و اماکن عمومی و مؤسسات» بوده و به موجب ماده (۴) این آیین نامه، سیاست مذکور لغو شده است. همچنین شورای فرهنگ عمومی مسئولیت نظارت بر اجرای این آیین نامه را برعهده دارد.

۱. پیش از این، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی گزارش هایی را در این زمینه تدوین و منتشر کرده است. این گزارش های کارشناسی عبارتند از: «اگرچه گسترش زبان فارسی در خارج از کشور» (تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۳/۴ و شماره مسلسل: ۱۰۸۱۱)، «آسیب شناسی دستگاه های دولتی متولی گسترش زبان فارسی در خارج از کشور» (تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۵/۲۵ و شماره مسلسل: ۱۰۹۸۳) و «نظارت کارشناسی درباره لایحه اساسنامه سازمان فرهنگی هنری فارسی زبانان (ایتا)» (تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۲/۱۴ و شماره مسلسل: ۱۳۶۲۸).

ردیف	عنوان	تاریخ تصویب	مرجع تصویب	توضیحات
۴	قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه	۱۳۷۵/۹/۱۴	مجلس شورای اسلامی	<p>در متن ماده‌واحد این قانون، زبان فارسی به‌عنوان «یکی از ارکان هویت ملی و زبان دوم عالم اسلام و معارف و فرهنگ اسلامی» معرفی شده و هدف از تصویب این قانون «حفظ قوت و اصالت زبان فارسی» بیان شده است. همچنین «دستگاه‌های قانونگذاری، اجرایی و قضایی کشور و سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی و کلیه شرکت‌هایی که شمول قوانین و مقررات عمومی بر آنها مستلزم ذکر نام است و تمامی شرکت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مذکور در بند (د) تبصره (۲۲) قانون برنامه دوم توسعه» موظف به اجرای این قانون اند. این وظایف قانونی به‌طورکلی عبارتند از:</p> <ul style="list-style-type: none"> خودداری از به‌کار بردن کلمات و واژه‌های بیگانه در گزارش‌ها، مکاتبات، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های رسمی ممنوعیت استفاده از این واژه‌ها بر کلیه تولیدات داخلی اعم از بخش‌های دولتی و غیردولتی که در داخل کشور عرضه می‌شود.
۵	آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه	۱۳۷۸/۲/۱۹	هیئت وزیران	<p>به‌موجب ماده (۱۷) آیین‌نامه که در اصلاحیه مورخ ۱۳۹۴/۱/۱۴ افزوده شده است، به‌منظور هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط در انجام تکالیف مشخص شده در قانون و این آیین‌نامه و رفع مشکلات اجرایی، «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی» تشکیل شده است که تصمیمات آن حسب مورد برای اجرا یا تصمیم‌گیری مراجع قانونی ذی‌ربط ارسال می‌شود.</p>
۶	دستورالعمل شرایط متن نوشتار و طرح تابلوهای معرف کاربری	۱۳۹۶/۱۲/۱۵	شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی	<p>در این دستورالعمل وظایف مشخصی برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، شهرداری‌های کل کشور، دبیرخانه شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی، مراجع صدور مجوز فعالیت، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و پلیس اماکن ناجا مشخص شده است. برخی از مهم‌ترین مفاد این دستورالعمل عبارتند از:</p> <p>«ادارات کل مرجع صدور تأییدیه نوشتار و طرح تابلو با رعایت مراتب زیر هستند:</p> <ul style="list-style-type: none"> استفاده از خط و زبان فارسی در مطالب تابلوها الزامی است. رعایت نسبت ۷۰٪ خط فارسی به ۳۰٪ خط بیگانه در تمامی تابلوهایی که کاربری دوزبانه دارند الزامی است. استفاده از تابلو یا نوشته‌ها یا نشانه‌هایی که منحصراً به خط غیرفارسی نوشته شده ممنوع است. استفاده از واژه‌های بیگانه‌ای که فرهنگستان زبان و ادب فارسی معادلی برای آنها به تصویب نرسانده، در صورتی مجاز است که از فرهنگستان استعمال شود و فرهنگستان نیز اعلام کند که وضع معادل فارسی را برای آنها ضروری نمی‌داند و به‌کار بردن آنها بلامانع است. مؤسسه‌هایی که در سایر کشورها محصولات با نام تجاری خاص تولید می‌کنند، در صورت سرمایه‌گذاری در ایران، می‌توانند در ثبت شرکت سرمایه‌پذیر و عرضه محصولات تولید شده در ایران، با رعایت قانون ممنوعیت و آیین‌نامه اجرایی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط، از نام شرکت خارجی سرمایه‌گذار و نام تجاری خاص محصولات یادشده استفاده کنند و تفاوت و محدودیتی برای تبلیغات این‌گونه محصولات با موارد مشابه داخلی نخواهد بود. فرهنگستان، به استناد ماده (۱۵) آیین‌نامه اجرایی، مرجع تشخیص فارسی بودن نام است و با استعلام دستگاه مجری، حداکثر ظرف مدت ۱۵ روز کاری اعلام نظر خواهد کرد.»

۳. دستگاه‌ها و نهادهای متولی اجرای قانون و نظارت بر آن

آموزش پزشکی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، صنعت، معدن و تجارت، امور اقتصادی و دارایی، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و رؤسای سازمان‌های ثبت اسناد و املاک کشور و صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و فرمانده نیروی انتظامی، شهردار تهران و رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی، اعضای شورا را تشکیل می‌دهند. بر این اساس، اصلی‌ترین دستگاه‌هایی که به موجب این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن مسئولیت مشخص و مصرح دارند، در جدول ۴ آمده‌اند. البته باید یادآور شد که برخی تبصره‌ها و ماده‌ها (مانند تبصره «۸» قانون یا ماده (۱۲) آیین‌نامه)، شمولیت داشته و دستگاه‌های متعددی را موظف می‌کنند.

اگرچه بر اساس ماده واحد «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه»، همه دستگاه‌های قانونگذاری، اجرایی، قضایی، دولتی و عمومی غیردولتی در قبال به کار نرفتن واژگان بیگانه مسئولیت دارند، لکن تبصره‌های این قانون و مواد آیین‌نامه اجرایی آن، برای برخی از دستگاه‌ها وظایف مشخص‌تر و جزئی‌تری را تعیین کرده‌اند. همچنین به موجب اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی قانون مذکور (ماده ۱۷)، به منظور هماهنگی میان دستگاه‌های ذی‌ربط در اجرای قانون و رفع مشکلات اجرایی، شورایی با عنوان «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی» تشکیل شده است. ریاست این شورا را وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی برعهده دارد و نمایندگان تام‌الاختیار وزرای کشور، بهداشت، درمان و

جدول ۴. وظایف اصلی‌ترین دستگاه‌های مسئول در قبال قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن

ردیف	دستگاه	جایگاه در قانون و آیین‌نامه	وظایف مندرج
۱	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	تبصره «۱۱» قانون	متولی واژه‌سازی و واژه‌گزینی برای واژگان مورد نیاز و گزارش دهی شش‌ماهه به نهادهای ذی‌ربط
		ماده (۱۰) آیین‌نامه	معادل‌سازی فارسی واژه‌های بیگانه مورد استفاده دستگاه‌ها - با همکاری آنها - ظرف سه سال
		ماده (۱۵) آیین‌نامه	مرجع تشخیص فارسی بودن در صورت بروز اختلاف نظر میان صاحب مؤسسه و دستگاه‌های مجری (لزوم اعلام پاسخ استعلام ظرف سه ماه از تاریخ وصول)
		ماده (۱۸) آیین‌نامه	لزوم فراهم کردن زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی اجرای قانون و آیین‌نامه از طریق وسایل ارتباط جمعی
۲	دستگاه‌ها و مراکز علمی، آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و صنعتی	تبصره «۳» و «۴» قانون	اقدام به واژه‌گزینی و واژه‌سازی تخصصی و همکاری با فرهنگستان زبان و ادب فارسی در این زمینه و به تصویب رساندن واژه‌های پیشنهادی خود در فرهنگستان زبان و ادب فارسی
۳	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	تبصره «۶» و «۸» قانون	لزوم رعایت قانون توسط چاپخانه‌ها، مراکز طبع و نشر، روزنامه‌ها و سایر مطبوعات و اخطار کتبی به متخلفان (تولید و توزیع‌کنندگان کالاها و صاحبان مراکز کسب و پیشه) توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
		ماده (۱۳) آیین‌نامه	لزوم رعایت مفاد قانون در کلیه مطالب روزنامه‌ها و نشریه‌های فارسی‌زبان (به جز آگهی‌های خارجی)
		تبصره ماده (۱۴) آیین‌نامه	تشخیص ضرورت داشتن کاربرد خط غیرفارسی (تا یک‌سوم اندازه خط فارسی بلامانع است)
		ماده (۱۶) آیین‌نامه	ارسال اخطار به متخلفان از مفاد مواد (۱۲) و (۱۴) و تعیین مهلت ۱۵ روزه برای رفع تخلف (در صورت عدم رفع یا تکرار تخلف: اعلام مراتب به حوزه انتظامی محل و مراجع قضایی برای اجرای تبصره «۸» قانون)
		ماده (۱۸) آیین‌نامه	لزوم فراهم کردن زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی اجرای قانون و آیین‌نامه از طریق وسایل ارتباط جمعی

ردیف	دستگاه	جایگاه در قانون و آیین‌نامه	وظایف مندرج
۴	سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران	تبصره «۷» قانون	لزوم خودداری از به‌کارگیری واژه‌های نامأنوس بیگانه، رعایت ضوابط دستوری زبان فارسی معیار و به‌کارگیری واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی پس از ابلاغ در همه موارد
		ماده (۱۱) آیین‌نامه	لزوم ایجاد واحد مناسب در تشکیلات خود به منظور زمینه‌سازی برای اجرای قانون و آیین‌نامه (با تأکید بر تبصره «۷» قانون)
		ماده (۱۸) آیین‌نامه	لزوم فراهم کردن زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی اجرای قانون و آیین‌نامه از طریق وسایل ارتباط جمعی
۵	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	تبصره (۹) قانون	جلوگیری از نصب و استفاده از علائم به زبان و خط بیگانه توسط مراکز تولید، توزیع و صنوف
		ماده (۱۴) آیین‌نامه	جلوگیری از نصب و ادامه استفاده از تابلو یا نوشته‌ها و نشانه‌هایی که منحصراً به خط غیرفارسی تنظیم شده باشد (به‌استثنای نشانه‌های بین‌المللی)
۶	کلیه دستگاه‌ها و نهادهای متولی صدور مجوز و نظارت بر فعالیت واحدهای صنفی ^۱	تبصره «۵» قانون و ماده (۸) آیین‌نامه	کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و اماکن تولیدی و خدماتی و تجاری موظفند ظرف مدت دو سال از تاریخ ابلاغ این قانون اسامی تولیدات و ظرف مدت یک سال نام اماکن خود را به نام‌ها و واژه‌های غیربیگانه برگردانند (به‌جز کالاهای صادراتی که در داخل کشور توزیع نمی‌شوند)
۷	وزارت کشور	تبصره «۸» قانون	تعویض علائم و نشانه‌ها و تغییر اسامی و عناوین پس از اعلام وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی توسط وزارت کشور یا دستگاه‌های ذی‌ربط با هزینه متخلف
۸	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	ماده (۶) آیین‌نامه	جواز استفاده از اسامی خاص متعلق به زبان‌های خاص اقلیت‌های دینی یا گویش‌های محلی و قومی رایج در بعضی مناطق ایران در نام‌گذاری خدمات، محصولات، مؤسسه‌ها و اماکن مربوط با درج معنا و خاستگاه در همان مناطق
		ماده (۷) آیین‌نامه	ضرورت نداشتن تبدیل نام‌های خاص خدمات یا محصولات ساخت کشورهای دیگر -و مؤسسه‌های عرضه‌کننده آنها- به زبان فارسی
۹	دستگاه‌های موضوع ماده (۲) آیین‌نامه	ماده (۱۲) آیین‌نامه	دستگاه‌هایی که به کارگاه‌ها، کارخانه‌ها، اماکن تولیدی و تجاری و خدماتی پروانه تأسیس و پروانه کسب یا بهره‌برداری یا اجازه تولید و ادامه فعالیت می‌دهند موظفند پیش از صدور پروانه و اجازه تولید و ادامه فعالیت به متقاضیان ابلاغ کنند تا نسبت به تغییر نام مؤسسه یا محصولات خود و گزینش نام فارسی اقدام کنند

۴. ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها و نهادهای متولی

در بخش پیشین، وظایف و تکالیف دستگاه‌های مختلف مبتنی بر مواد و تبصره‌های قانون و آیین‌نامه اجرایی ذکر شد. در ادامه، براساس آمارها و اطلاعات در دسترس و گزارش‌های ارسالی دستگاه‌ها،^۲ عملکرد و اقدام‌های آنها در این زمینه بررسی می‌شود.

۱. از جمله مهم‌ترین این دستگاه‌ها و نهادها می‌توان به وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان تبلیغات اسلامی و ... اشاره کرد.
۲. گفتنی است که طی مکاتبات مرکز پژوهش‌های مجلس به شماره‌های ۱۱۳۶۴/۱۶۰۰۰/۸۲ و ۱۱۴۱۵/۱۱۰۰۰/۸۲ (هر دو مورخ ۱۴۰۱/۸/۱۴) از نهادها و دستگاه‌هایی که بیشترین نقش را در اجرای قانون دارند، درخواست شد که داده‌ها و اطلاعات مربوطه و گزارش عملکرد خود را در این خصوص در اختیار مرکز قرار دهند. این نهاد و دستگاه‌ها عبارتند از: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، فرهنگستان علوم، فرهنگستان علوم پزشکی، فرهنگستان هنر، سازمان صداوسیما، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی، سازمان تبلیغات اسلامی، پلیس نظارت بر اماکن عمومی ناجا (فراجا)، وزارت کشور، وزارت آموزش و پرورش، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، وزارت ورزش و جوانان، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، شهرداری تهران.

جدول ۵. اقدام‌های دستگاه‌های مسئول ذیل قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن

اقدام‌های انجام شده	دستگاه
<ul style="list-style-type: none"> ▪ از سیزده گروه علمی فعال فرهنگستان، فعالیت دو گروه «واژه‌گزینی» و «فرهنگ‌نویسی» به‌طور مستقیم به این قانون مربوط می‌شود. ▪ گروه واژه‌گزینی تاکنون در بیش از ۹۰ حوزه علمی به معادل‌گزینی پرداخته و در حال حاضر نیز حدود ۶۵ کارگروه تخصصی واژه‌گزینی در حوزه‌های مختلف علوم دارد. این کارگروه‌ها متشکل از ۵ تا ۷ نفر عضو متخصص هر رشته و یک یا دو نفر کارشناس و پژوهشگر واژه‌گزینی است که در همکاری با دستگاه‌ها و مراکز علمی، آموزشی و پژوهشی مختلف به‌طور مرتب به فعالیت می‌پردازند. فرهنگستان همچنین در هر حوزه که معادل‌های مصوب آن به هزار واژه برسد، فرهنگ‌هایی تخصصی و جداگانه با عنوان «هزارواژه» منتشر می‌کند که تاکنون ۳۲ عنوان از آنها منتشر شده است.^۲ ▪ فرهنگستان از سال ۱۳۷۴ تاکنون برای حدود ۶۵۰۰۰ واژه بیگانه معادل‌گزینی کرده است. گروه واژه‌گزینی فرهنگستان هر سال فعالیت یک‌ساله خود را در یک مجلد تحت عنوان «فرهنگ واژه‌های مصوب» به چاپ می‌رساند و تاکنون ۱۹ جلد از این فرهنگ تدوین شده است که ۱۷ جلد آن به چاپ رسیده و دو فرهنگ دیگر در دست چاپ است. حاصل فعالیت‌های ده سال اول فرهنگستان در مجلدات اول و دوم این فرهنگ‌ها آمده است و از آن پس هر فرهنگ حاوی فعالیت یک سال گروه است. ▪ همکاری با نهادها در خصوص رسیدگی به استعلام‌ها، پس از تدوین آیین‌نامه اجرایی قانون در هیئت وزیران و ابلاغ آن در سال ۱۳۷۸ ادامه دارد و تاکنون به بیش از ده هزار واژه استعلام شده از سوی سازمان ثبت اسناد و املاک، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اداره امکان‌نیروی انتظامی، سازمان صداوسیما و ... پاسخ داده شده است. ▪ سامانه واژه‌یار به نشانی vajeyar.apll.ir، سامانه‌ای متعلق به فرهنگستان زبان و ادب فارسی است که برای یافتن معادل فارسی واژگان بیگانه طراحی شده و شامل واژه‌های مصوب فرهنگستان تا پایان دفتر پانزدهم فرهنگ واژه‌های مصوب است. در این سامانه پژوهشگران می‌توانند واژه‌های بیگانه را با فیلترهای حوزه و انواع عبارات منظم جستجو کنند و به معادل‌های پیشنهاد شده، رأی مثبت یا منفی دهند، چراکه این رأی‌ها در پیشنهاد این معادل به‌عنوان معادل مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی مؤثر خواهد بود. همچنین برای عموم افراد این امکان وجود دارد که با ثبت‌نام در این سامانه بر این مجموعه واژگان بیفزایند و برای واژگان بیگانه موجود معادل تعریف کنند. واژگانی که این کاربران تعریف می‌کنند، پس از تأیید در سامانه برای استفاده عموم در دسترس قرار می‌گیرند. ▪ برای ارتقای سطح دانش عمومی در این زمینه، مقطع کارشناسی ارشد رشته «واژه‌گزینی و اصطلاح‌شناسی» در سال ۱۳۸۳ به تصویب وزارت علوم رسیده و پژوهشکده‌ای نیز در فرهنگستان در سال ۱۳۹۴ تأسیس شده است. دانشجویان این رشته در طول تحصیل با ضرورت به کارگیری واژه‌های فارسی در مقابل الفاظ بیگانه و اصول و ضوابط کار واژه‌گزینی و ملاحظات و مسائل مختلف علمی و اجتماعی آن و تاریخچه این فعالیت در ایران و جهان و مکاتب مختلف اصطلاح‌شناسی آشنا می‌شوند. همچنین مجله علمی «مطالعات واژه‌گزینی» در این حوزه منتشر می‌شود که می‌تواند در شناساندن اهمیت این فعالیت به عموم مردم به‌ویژه پژوهشگران علاقه‌مند مؤثر باشد. ▪ گروه فرهنگ‌نویسی در حال تدوین «فرهنگ جامع زبان فارسی» است که فرهنگی ریشه‌شناختی-تاریخی بوده و واژه‌های موجود در متون قرن چهارم تاکنون را دربرخواهد داشت. این فرهنگ می‌تواند منبع معتبری برای انتخاب نام برای محصولات و شرکت‌ها باشد و با مشخص کردن ریشه واژگان، بیگانه بودن یا نبودن آنها را روشن سازد. 	<p>فرهنگستان زبان و ادب فارسی^۱</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ موارد اجرایی این قانون به دفتر تبلیغات و اطلاع‌رسانی ذیل معاونت امور مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی این وزارتخانه مربوط می‌شود که با دیگر سازمان‌های ذی‌ربط، در این زمینه همکاری می‌کند. این دفتر در راستای تقویت راهکارهای موجود برای رعایت قانون و شفاف‌سازی وضعیت شرکت‌ها و مؤسسه‌ها، اسامی و واژه‌های استعلام شده از فرهنگستان زبان و ادب فارسی را در بانک اطلاعاتی موجود در پایگاه اطلاع‌رسانی خود به نشانی ad.gov.ir برای استفاده مراجع مختلف تبلیغاتی، کانون‌های آگهی و دیگر علاقه‌مندان در دسترس عموم قرار داده است. این بانک اطلاعاتی شامل ۳۴۵۸ واژه بیگانه و ۱۴۶۰ واژه غیربیگانه استعلام شده از فرهنگستان زبان و ادب فارسی است که به دو شیوه جستجوی برخط و دریافت فایل اکسل، قابل دسترس است.^۳ لازم به ذکر است این بانک اطلاعاتی از سال ۱۳۹۷ تاکنون به‌روزرسانی نشده است. ▪ کمیته مرکزی سازمان‌های تبلیغاتی کشور (ذیل معاونت امور مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی) «دستورالعمل اجرایی قانون منع به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و چگونگی استفاده از آنها در تابلوی سردر مغازه‌ها و فروشگاه‌ها» را ۱۲ ماده در جلسه بیست‌وهشتم مورخ ۱۳۸۲/۴/۱ تصویب کرده است. بر این اساس، قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه از سال ۱۳۸۲ در خصوص تابلوی سردر واحدهای صنفی به اجرا گذاشته شده است. در ادامه، با اعلام فراخوان عمومی برای ساماندهی تابلوهای سردر مغازه‌ها و واحدهای صنفی (در دی‌ماه ۱۳۹۳)^۴ و ایجاد صفحه‌ای اختصاصی در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر تبلیغات و اطلاع‌رسانی با عنوان «طرح ملی پایش تابلوهای سردر مغازه‌ها و واحدهای صنفی» این امکان برای شهروندان فراهم شده است که با مراجعه به این صفحه با ارسال عکس، مشخصات و نشانی واحد صنفی مورد نظر، موارد عدم رعایت قانون را با توجه به دستورالعمل آن^۵ اعلام کنند. با وجود این، هیچ داده یا گزارشی از عملکرد طرح نام برده یافت نشد. ▪ پس از اصلاح آیین‌نامه اجرایی قانون در تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۴ و تشکیل دبیرخانه «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی»، نخستین نشست این شورا در اسفند ۱۳۹۴ تشکیل شد و تا نشست هشتم در اسفند ۱۳۹۶، «دستورالعمل شرایط متن نوشتار و طرح تابلوهای معرف کاربری» به تصویب این شورا رسید. ▪ روند اجرای این قانون با راه‌اندازی «سامانه سردر اصناف»^۶ از سال ۱۳۹۷ با نظارت بر عملکرد ادارات کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و آموزش کارشناسان استان‌ها به‌صورت الکترونیکی انجام می‌شود. همچنین گزارش‌های مربوط به استعلام‌ها، مجوزها و تقاضاهای ثبت‌شده در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹- به تفکیک استان‌ها- از رشد قابل‌توجهی مراجعات به این سامانه حکایت دارند.^۷ البته پیش از این نیز در خردادماه ۱۳۹۴، خبر راه‌اندازی «سامانه الکترونیکی رصد سردر واحدهای صنفی» اعلام شده بود^۸ اما اطلاعات و آمار مشخصی از عملکرد این سامانه تا پیش از راه‌اندازی «سامانه سردر اصناف» در دست نیست. ▪ در بخش «جستجوی نام» وبگاه سامانه پاسداشت زبان فارسی، امکان مشاهده و دسترسی به کل واژه‌های بیگانه (۴۳۹۷ مورد) و نیز کل واژه‌های غیربیگانه (۲۵۵۹ مورد)^۹ استعلام شده از طریق این سامانه به دو شیوه جستجوی برخط و دریافت فایل اکسل، وجود دارد.^{۱۰} 	<p>وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی</p>

دستگاه	اقدام‌های انجام شده
سازمان صداوسیما ^{۱۳}	<ul style="list-style-type: none"> ▪ بنابر یافته‌های پژوهش انجام شده مرکز تحقیقات صداوسیما با عنوان «آسیب‌شناسی کاربرد زبان در آگهی‌های بازرگانی تلویزیونی»، در آگهی‌های بازرگانی مورد بررسی (نمونه‌گیری تصادفی نظام‌مند در بازه زمانی دی‌ماه ۱۳۹۸)، کاربرد واژگان انگلیسی که به صورت وام‌واژه^{۱۴} به زبان فارسی راه یافته‌اند، به نسبت چشمگیر است (۵۳ وام‌واژه در ۵۳ آگهی؛ یعنی میانگین یک وام‌واژه در هر آگهی). گفتنی است یافته‌های این پژوهش با گزارش‌های مرکز نظارت سازمان مبنی بر کاربرد زیاد واژه‌های بیگانه در آگهی‌ها، همسویی دارد (انصاریان، ۱۳۹۹). ▪ در تحقیقی از مرکز پژوهش و سنجش افکار صداوسیما با عنوان «واژه‌های بیگانه در خبر»، میزان رواج واژه‌های بیگانه در اخبار تلویزیونی سه‌ماهه سوم سال ۱۳۹۴ سیمای جمهوری اسلامی ایران بررسی شده است. یافته‌های کلیدی این پژوهش عبارتند از: <ul style="list-style-type: none"> ○ ۷۵ درصد از واژه‌های بیگانه مطرح شده در اخبار، معادل فارسی دارند. ○ از مجموع ۲۱۵ واژه بیگانه مطرح شده در اخبار، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۳۶ واژه معادل (۱۷ درصد) را پذیرفته و ۱۷۹ واژه معادل (۸۳ درصد) را نپذیرفته است. ○ ۷۸/۵ درصد از معادل‌های فارسی واژه‌های بیگانه مطرح شده در اخبار، در جامعه رواج دارند (عظیمی‌فرد و شایسته‌رخ، ۱۳۹۵). ▪ سازمان صداوسیما در شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۱، ۳۰۵۲ ساعت و ۳۹ دقیقه برنامه دربره پادداشت و ترویج زبان و ادبیات فارسی، در شبکه‌های سراسری، استانی، برون مرزی و بخش‌های خبری پخش کرده که ۶۰ درصد به برنامه‌های رادیویی و ۴۰ درصد به برنامه‌های تلویزیونی اختصاص یافته است.^{۱۳} ▪ مرکز طرح و برنامه و بودجه سازمان صداوسیما، «سیاست‌های گفتاری و نوشتاری زبان فارسی» را در سال ۱۳۹۹ تصویب کرده است که در مجلد «اهداف، محورها و سیاست‌های تولید، تأمین و پخش سازمان صداوسیما» منتشر شده است (انتشارات سروش، ۱۳۹۹). طبق این سیاست‌ها، باید‌ها و بنیادهای برنامه‌سازی ابلاغ شده درخصوص ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه عبارتند از: <ul style="list-style-type: none"> ○ معیار نوشتار در صداوسیما رسم‌الخط زبان فارسی است و به‌هیچ‌وجه نباید از الفبا، اعداد و نشانه‌های زبان بیگانه یا رسم‌الخط زبان محلی استفاده شود. ○ در برنامه‌های صداوسیما نباید واژه‌ها، اصطلاحات و مفاهیم بیگانه به‌کار رود، به‌ویژه به‌جای واژه‌هایی که معادل فارسی دارند. ○ ترویج و تبلیغ آشکار و پنهان زبان، ادبیات، واژه، اصطلاح و خط بیگانه ممنوع است. برنامه‌های آموزشی زبان بیگانه از این امر مستثنا هستند.^{۱۴} ▪ اقدام‌های انجام شده در راستای تقویت هویت اسلامی-ایرانی مخاطبان در آگهی‌های بازرگانی صداوسیما: <ul style="list-style-type: none"> ○ به‌روزرسانی ضوابط آگهی‌های بازرگانی و ابلاغ ضوابط و مقررات صیانت از زبان فارسی در تهیه و تولید محتوای آگهی‌های بازرگانی و همچنین تعیین و ابلاغ مقررات زیرنویس تلویزیونی با رویکرد پادداشت زبان فارسی ○ طراحی و تولید آگهی‌ها، ناهنگ‌ها و میان‌برنامه‌های کوتاه فرهنگی با درون‌مایه تقویت فرهنگ اسلامی-ایرانی و پادداشت فرهنگ و ادبیات فارسی (در قالب «ایران من»)، «روایت ماندگار» و «فرزند ایران»^{۱۵} ▪ از دی‌ماه ۱۴۰۰، بخشی با عنوان «پادداشت زبان فارسی» توسط دکتر امید جلوداریان تهیه و اجرا و در بخش خبری ۲۰:۳۰ شبکه دو سیمای پخش می‌شود. در این بخش کوتاه خبری به‌کم‌توجهی مسئولان دولتی، نمایندگان مجلس، مجریان، گزارشگران و ... به استفاده صحیح از زبان فارسی و برابر نهاد‌های واژگان بیگانه مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی پرداخته می‌شود.
سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ^{۱۶}	<ul style="list-style-type: none"> ▪ این سازمان در راستای تکالیف قانونی در حوزه انتخاب و تأیید نام اشخاص حقوقی، با توجه به دو رویکرد «اصول فرهنگی مربوط به پادداشت زبان فارسی» و «تسهیل کسب‌وکار و جذب سرمایه‌گذاری کلان و حمایت از فعالان اقتصادی» ایفای نقش می‌کند. لذا به موجب قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن در موارد مرتبط، استعلامات لازم از فرهنگستان زبان و ادب فارسی انجام شده که این امر به‌مرور زمان به تشکیل بانک اسامی غیرمجاز در سامانه جامع ثبت شرکت‌ها منجر شده است. ▪ براساس ماده (۱۴) آیین‌نامه اجرایی، واژه‌های عرضه شده به این سازمان جهت نام‌گذاری، به‌طور مستمر از فرهنگستان زبان و ادب فارسی استعلام می‌شوند؛ به‌طوری‌که تاکنون حدود ۴۵۰۰ نام طی مکاتبات فرهنگستان زبان و ادب فارسی به «اداره تعیین نام اشخاص حقوقی و ثبت تجاری» اعلام شده است. این جامعه آماری به‌صورت تفکیکی در سال گذشته بدین شرح است که حدود ۲۰۰ مورد به‌موجب مکاتبات از فرهنگستان زبان و ادب فارسی استعلام شده و حدود هزار نام از سوی فرهنگستان به اداره تعیین نام واصل شده است (تأیید یا رد از حیث فارسی بودن) که تمامی این موارد در بررسی و کارشناسی تعیین نام اشخاص حقوقی سراسر کشور مورد لحاظ قرار می‌گیرد. درنهایت، تمامی این موارد در بانک اسامی غیرمجاز درج شده و در دسترس عموم قرار گرفته است. ▪ در وبگاه اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسه‌های غیرتجاری به نشانی sherkat.ssaa.ir، در بخش تعیین نام، بانک اسامی غیرمجاز یادشده، قابل دسترسی است. این بانک شامل نام‌های تأیید شده و رد شده توسط فرهنگستان زبان و ادب فارسی است که به‌صورت تفکیکی در قالب دو فایل اکسل منتشر شده است. در فایل اکسل مربوط به اسامی تأیید شده تاکنون ۱۳۷۸ مورد و در فایل اکسل مربوط به اسامی رد شده نیز تاکنون ۲۶۸۹ مورد ثبت شده است (تعیین وضعیت اولین موارد در تاریخ ۱۳۷۸/۱۱/۹ و جدیدترین موارد در تاریخ ۱۴۰۱/۴/۲۹ انجام شده است).^{۱۶} افزون بر این، در این بانک اطلاعاتی دلیل رد شدن موارد بررسی شده نیز اعلام شده است که بر شفافیت و کاربردی‌پذیری آن می‌افزاید. ▪ در «دستورالعمل نحوه انتخاب و تأیید نام الکترونیکی اشخاص حقوقی» که در تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۱۴ ابلاغ شده است، مواد (۹) تا (۱۶) در راستای تبیین شیوه اجرای قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن، تنظیم شده است. در این هشت ماده از دستورالعمل یادشده به این موارد پرداخته شده است: شیوه اجرای مواد (۴)، (۶)، (۷) و (۱۷) آیین‌نامه اجرایی؛ امکان ثبت شعب و نمایندگی اشخاص حقوقی خارجی با رسم‌الخط فارسی؛ امکان استفاده از نام‌های تخصصی، فنی و دانش‌بنیان در صورت تأیید فرهنگستان؛ مرجعیت فرهنگستان در صورت اختلاف بر سر فارسی بودن نام‌های مورد درخواست؛ و لزوم ایجاد زیرساخت‌های لازم از سوی فرهنگستان برای الکترونیکی شدن تمامی استعلام‌ها.

دستگاه	اقدام‌های انجام شده
وزارت صنعت، معدن و تجارت ^{۱۸}	طبق اعلام معاونت صنایع عمومی این وزارتخانه، موارد مرتبط با وزارت صمت در این قانون به همه مدیران کل استانی، اصناف، اتحادیه‌ها و انجمن‌ها ارسال شده ^{۱۹} و پیگیری‌های اجرایی درخصوص انجام موارد ذکر شده از طریق دفتر صنایع خلاق و ورزشی در حال انجام است.
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ^{۲۰}	این وزارتخانه در زمینه اجرای این قانون، «دستورالعمل نحوه تعیین نام در تأسیسات گردشگری» مصوب ۱۳۹۴ را جهت اجرا ابلاغ کرده است که براساس آن، اسامی بیگانه برای تأسیسات گردشگری ممنوع بوده و مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. همچنین به استناد «تبصره ماده (۱۳) آیین‌نامه نظارت بر تأسیس و فعالیت دفترهای خدمات مسافرتی، سیاحتی، جهانگردی و زیارتی» مصوب ۱۳۸۵/۳/۲۷ هیئت وزیران، نام دفترهای خدمات مسافرتی و گردشگری باید از میان نام‌های فارسی انتخاب شود.
وزارت کشور ^{۲۱}	طبق اعلام معاونت توسعه مدیریت و منابع این وزارتخانه، استفاده از واژگان بیگانه در مکاتبات این دستگاه چندان مرسوم نبوده و عموماً واژگان فارسی یا واژگان عربی متداول در زبان فارسی به کار گرفته می‌شوند. همچنین با توجه به اینکه واژگان مورد استفاده در مکاتبات وزارت کشور قبلاً مشخص و تعیین نشده است، این دستگاه امکان ارائه گزارش کمی متقنی در این خصوص ندارد.

۱. مکاتبه شماره ۱۱۰۴/۳۲۸۹ مورخ ۱۴۰۱/۹/۲۰ (پاسخ فرهنگستان زبان و ادب فارسی به نامه شماره ۱۱۳۶۴/۱۶۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس) و جلسه با دبیر و مدیر روابط عمومی فرهنگستان زبان و ادب فارسی مورخ ۱۴۰۱/۹/۱۴.

۲. این حوزه‌ها عبارتند از: آینده پژوهی، اقتصاد، باستان‌شناسی، پزشکی، تغذیه و علوم و فناوری غذا، حمل‌ونقل، روان‌شناسی، ریاضی، زبان‌شناسی، زیست‌شناسی، شیمی، علوم انسانی، علوم زمین، علوم سلامت، علوم گیاهی، علوم مهندسی، علوم نظامی، فیزیک، قطعات و اجزای خودرو، گردشگری و جهانگردی، مهندسی بسپار، مهندسی خوردگی، ورزش و هنر.

3. ad.gov.ir/dictionary

4. press.farhang.gov.ir/fa/news/150120

5. ad.gov.ir/files/staticPages/daftoorolamal_ax.jpg

۶. این سامانه که پیش از این با نشانی sardarasnaf.ir فعالیت می‌کرد، هم‌اکنون با عنوان «سامانه پاسداشت زبان فارسی» به نشانی farsipasdasht.ir در دسترس است.

۷. گزارش مقایسه‌ای اجرای قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه درباره تابلوی سردر اصناف واحد صنفی در شش ماه نخست ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (منتشر شده در مهرماه ۱۳۹۹)

8. press.farhang.gov.ir/fa/news/168565

۹. آمارها براساس آخرین مراجعه در زمان نگارش گزارش

10. farsipasdasht.ir/all/inquiry.html

۱۱. مکاتبه شماره ۱۳۰۰/۱۲۲۵۲ مورخ ۱۴۰۱/۹/۲ (پاسخ معاونت حقوقی و امور مجلس سازمان صداوسیما به نامه شماره ۱۱۴۱۵/۱۱۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس).
۱۲. وام‌واژه یا واژه دخیل یا واژه عربی به واژه‌ای گفته می‌شود که از یک زبان یا گویش دیگر به زبانی وارد شده باشد. به فرایند وارد کردن عناصر واژگانی از زبان‌های دیگر نیز وام‌گیری گفته می‌شود (شقایق، ۱۳۸۹: ۱۲۷).

۱۳. ویژه‌نامه آیینیه: اهتمام رسانه ملی به پاسداشت زبان و ادب فارسی (گزارش شش‌ماهه نخست سال ۱۴۰۱)، ص ۵۸.

۱۴. همان، ص ۸.

۱۵. همان، ص ۷.

۱۶. مکاتبه شماره ۱۴۰۱/۱۵۵۷۳۸ مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۱ و مکاتبه شماره ۱۴۰۱/۱۵۷۸۱۱ مورخ ۱۴۰۱/۸/۲۳ (پاسخ دفتر حقوقی و امور مجلس و اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیر تجاری سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به نامه شماره ۱۱۳۶۴/۱۶۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس).

۱۷. آمارها براساس آخرین مراجعه در زمان نگارش گزارش.

۱۸. مکاتبه شماره ۶۰/۱۹۱۳۹۸ مورخ ۱۴۰۱/۸/۹ (پاسخ معاونت صنایع عمومی وزارت صنعت، معدن و تجارت به نامه شماره ۱۱۴۱۵/۱۱۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس).

۱۹. طی نامه شماره ۶۰/۱۸۷۲۶۹ مورخ ۱۴۰۱/۸/۳ معاونت صنایع عمومی وزارت صنعت، معدن و تجارت.

۲۰. مکاتبه شماره ۱۴۰۱/۹/۱ مورخ ۱۴۰۱/۹/۱ (پاسخ معاونت گردشگری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به نامه شماره ۱۱۴۱۵/۱۱۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس).

۲۱. مکاتبه شماره ۲۳۸۹۶۵ مورخ ۱۴۰۱/۱/۲۴ (پاسخ قائم‌مقام وزیر در امور حقوقی و مجلس وزارت کشور به نامه شماره ۱۱۴۱۵/۱۱۰۰۰/۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس).

مثبت و قابل توجهی به منظور ساماندهی و تسهیل فرایندهای مربوط به استعلام‌ها، مجوزها و تقاضاها انجام شده است؛ با این حال، چنین اقدام‌هایی با توجه به مجموع وظایف و تکالیف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این زمینه، ناکافی است.

۳ سازمان صداوسیما به‌عنوان رسانه ملی جمهوری اسلامی ایران، با وجود اقدام‌های قابل توجه و ارزنده در حوزه برنامه‌سازی درباره پاسداشت زبان فارسی، در خصوص «خودداری از به‌کارگیری واژه‌های نامأنوس بیگانه» (تبصره «۷» قانون) عملکرد مناسبی نداشته است. بخش چشمگیری از این عملکرد نامناسب به آگهی‌های بازرگانی مربوط می‌شود؛ در رویکردی متناقض با حوزه برنامه‌سازی، سازمان صداوسیما به تبلیغ و ترویج محصولات و خدمات دارای نام‌های بیگانه می‌پردازد. تبلیغ و ترویج این قبیل شرکت‌ها، کالاها و خدمات از سوی دستگاهی که هم‌وظیفه خودداری از به‌کارگیری واژگان بیگانه را برعهده دارد و هم مکلف به زمینه‌سازی اجتماعی و فرهنگی اجرای این قانون است، امری ناپذیرفتنی و حتی آسیب‌زا بوده و نشان‌دهنده اهمال و تخلف سازمان صداوسیما از قانون و آیین‌نامه اجرایی است.

۴ عملکرد سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و زیرمجموعه‌های آن، نشان‌دهنده توجه و اقدام مداوم این سازمان در چارچوب قانون و آیین‌نامه اجرایی است. با این حال، این واقعیت که همچنان شرکت‌های متعددی با عناوین بیگانه به ثبت می‌رسند، بیانگر کوتاهی این نهاد در اجرای کامل و دقیق وظایف قانونی آن در خصوص ممنوعیت ثبت و تأیید الفاظ و نام‌های بیگانه است.

۵ از عملکرد وزارت صنعت، معدن و تجارت و زیرمجموعه‌های آن (مانند اتاق اصناف ایران) در قبال این قانون و آیین‌نامه اجرایی، آمار، اطلاعات و گزارش مشخصی در دسترس نیست. همچنین شیوه پاسخگویی این وزارتخانه به نامه مرکز پژوهش‌های مجلس، از بی‌توجهی این دستگاه به مسئله پاسداشت زبان فارسی و تکلیف قانونی آن در این خصوص، حکایت دارد. افزون بر این، وفور محصولات و کالاهایی که صرفاً مصرف داخلی دارند (مشمول ماده ۸) آیین‌نامه اجرایی با موضوع کالاهای صادراتی نمی‌شوند) اما از نام و نشان بیگانه استفاده می‌کنند، مؤید تخلف و ترک فعل این دستگاه نسبت به قانون و آیین‌نامه اجرایی و نیز کم‌توجهی به مسئله پاسداشت زبان فارسی است.

۶ آنچه وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به‌عنوان عملکرد خود در این باره اعلام کرده است، به یک دستورالعمل و یک تبصره آیین‌نامه‌ای محدود می‌شود و جدای از آن، اطلاعات و گزارش روشن دیگری در دست نیست. با توجه به نبود شفافیت کافی درباره شیوه عمل این دستگاه نسبت به قانون و آیین‌نامه اجرایی و نیز تداوم کاربرد واژگان بیگانه در برخی از مؤسسه‌ها ذیل این دستگاه (مانند شرکت‌های مسافرتی و اقامتگاه‌های گردشگری داخلی)، می‌توان گفت این وزارتخانه نیز نسبت به اجرای قانون و آیین‌نامه اجرایی کم‌توجه بوده و عملکرد

آنچه در جدول بالا قید شده صرفاً مطالبی است که دستگاه‌ها ارسال کرده یا با جستجو در وبگاه (تارنما) مربوطه به‌دست آمده است. در این باره، گفتنی است حدود دوسوم از دستگاه‌ها به درخواست مرکز پژوهش‌های مجلس مبنی بر ارسال اطلاعات و گزارش عملکرد درباره قانون مورد بررسی، پاسخی نداده‌اند. افزون بر این عدم پاسخگویی، در پایگاه‌های اینترنتی عمده این دستگاه‌ها نیز داده یا گزارشی که امکان ارزیابی عملکرد آنان را فراهم کند، یافت نشد. با این حال، با بررسی اطلاعات موجود و نیز مقایسه وضعیت کنونی اجرا و نظارت در این خصوص با اهداف و وظایف مصرح دستگاه‌ها و نهادهای مسئول، موارد زیر در ارزیابی عملکرد «قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» و آیین‌نامه اجرایی آن قابل طرح است:

۱ فرهنگستان زبان و ادب فارسی به‌عنوان دستگاه مرجع واژه‌سازی و واژه‌گزینی عمومی و تخصصی، اقدام‌های مثبت و قابل توجهی را در قبال اجرای این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن انجام داده است؛ با وجود این، همچنان واژگان بیگانه پرشماری در گفتار و نوشتار روزمره افراد در بخش‌های مختلف استفاده می‌شوند. برای تداوم کاربرد واژگان بیگانه می‌توان سه دلیل عمده برشمرد: الف) تولید نشدن معادل فارسی مناسب برای واژگان بیگانه بدون معادل، ب) مناسب و کاربردی نبودن یا همگانی نشدن برخی از معادل‌های مصوب فرهنگستان و ج) به‌کار نرفتن معادل‌های مصوب مناسب یا ترجیح واژگان بیگانه بر واژگان فارسی توسط افراد و دستگاه‌های ذی‌ربط (تبعیت نکردن از قانون). از میان این سه دلیل، دو دلیل (الف) و (ب) متوجه عملکرد فرهنگستان در اجرای تبصره «۱» قانون و مواد (۱۰) و (۱۸) آیین‌نامه اجرایی است. البته در خصوص ماده (۱۰) آیین‌نامه که به‌موجب اصلاحیه هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۴ افزوده شده است، باید خاطر نشان کرد که تعیین ضرب‌الاجل سه ساله (تا پایان سال ۱۳۹۷) برای معادل‌سازی فارسی واژه‌های بیگانه مورد استفاده دستگاه‌ها، با توجه به ظرفیت اجرایی (خصوصاً بودجه مصوب) فرهنگستان و نیز پدید آمدن و ورود پیوسته واژگان بیگانه به زبان فارسی، قابل مناقشه است.

۲ در خصوص وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که یکی از اصلی‌ترین متولیان اجرای قانون است، با وجود انجام اقدام‌هایی چون راه‌اندازی سامانه‌های مجوزدهی و نظارتی و نیز تدوین دستورالعمل‌های اجرایی (نظیر «دستورالعمل شرایط متن نوشتار و طرح تابلوهای معرف کاربری» و «دستورالعمل اجرایی قانون منع به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و چگونگی استفاده از آنها در تابلوی سردر مغازه‌ها و فروشگاه‌ها»، داده‌ها و گزارش‌های موجود از عملکرد این دستگاه معدود و مقطعی هستند. به‌طوری که در مجموع عملکرد شفاف، مشخص و مداومی از این وزارتخانه قابل دریافت نیست. البته به‌موجب اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی در تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۴ و تشکیل دبیرخانه «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی» و آغاز به‌کار این شورا، اقدام‌های

اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» وظیفه قانونی مستقیم یا غیرمستقیم دارند، نسبت به اجرای این قانون کم توجه یا بی توجه بوده‌اند (به جز فرهنگستان زبان و ادب فارسی). علاوه بر این، طبق اطلاعات و گزارش‌های موجود از عملکرد دستگاه‌ها، اکثر اقدام‌های انجام شده مربوط به سال‌های اخیر است که می‌تواند متأثر از اصلاحیه آیین‌نامه اجرایی در تاریخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۴ و تشکیل شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی (افزایش هماهنگی میان دستگاهی و تقویت ظرفیت‌های اجرایی و نظارتی) باشد؛ این در حالی است که حدود ۲۶ سال از تصویب و ابلاغ این قانون می‌گذرد. از سوی دیگر، با توجه به آنچه از ابتدای گزارش تا بدین جا بحث و بررسی شده است، در سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران اقدام‌های مناسبی در دو حیطه نهادسازی و قانونگذاری صورت گرفته است. در واقع، چالش و ضعف اصلی در این زمینه، به اجرا و نظارت مربوط می‌شود که نیازمند اقدام‌ها و اصلاحات جدی و اساسی است. در ادامه، ملاحظات، پیشنهادها و راهکارهایی در این باره ارائه شده است.

مناسبی نداشته است.

۷. شیوه پاسخگویی وزارت کشور به نامه مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد که این وزارتخانه از وظیفه مصرح قانونی خود (تبصره «۸» قانون با موضوع تعویض علائم و نشانه‌ها و تغییر اسامی و عناوین با هزینه متخلف توسط وزارت کشور) کم‌اطلاع بوده و صرفاً به ارائه پاسخی سطحی و غیرمسئولانه ناظر به ماده واحده قانون (خودداری از به کار بردن واژگان بیگانه در مکاتبات) بسنده کرده است.

۸. افزون بر دستگاه‌ها و نهادهای یادشده، از عملکرد دستگاه‌های کلیدی دیگر گزارشی موجود نیست که از جمله آنها می‌توان به پلیس نظارت بر اماکن عمومی ناجا (فراجا)، شهرداری‌ها، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت امور اقتصادی و دارایی (همگی از نهادهای دارای نمایندگان تام‌الاختیار در شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی) اشاره کرد.

در مجموع، عمده دستگاه‌هایی که در قبال قانون «ممنوعیت به کارگیری

۵. ملاحظات و پیشنهادها

خطرات و چالش‌ها (نظیر بعد شآن) کم توجهی شده است. از این رو، نیاز است ضمن صورت‌بندی «نظام مسائل» حوزه زبان فارسی، مبتنی بر مسائل پر اولویت این حوزه، سیاستگذاری زبانی جمهوری اسلامی ایران بازنگری شود.

۱. اگرچه قانون و آیین‌نامه اجرایی مورد بررسی در راستای «پاسداشت زبان فارسی» تصویب و اجرا شده است، منتهی آنچه در عمل تحقق یافته عمدتاً به تنزل و تقلیل این مسئله منجر شده است. به دلیل ضعف‌ها و خلأهایی که در ساختار و مفاد قانون و آیین‌نامه اجرایی و نیز شیوه عمل دستگاه‌های مکلف وجود دارد، حوزه اجرایی پاسداشت زبان فارسی به مقولاتی چون «واژه‌گزینی» و «سردر اصناف» تقلیل پیدا کرده است که در مواجهه با همین مقولات تقلیل یافته نیز عمده رفتارها و واکنش‌ها به ابهام، مناقشه و اعتماد‌گریزی، آمیخته است.

۵-۲. مفاد قانون و آیین‌نامه اجرایی

۱. قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» به دلیل نداشتن ضمانت‌اجرائی مستحکم، از سوی بسیاری از دستگاه‌ها و نهادها، جدی گرفته نمی‌شود. در تبصره «۸» این قانون، شیوه برخورد قانونی با متخلفان درج شده است که به «تولید و توزیع کنندگان کالاها و صاحبان مراکز کار و پیشه» محدود می‌شود؛ در حالی که افراد مذکور، تنها بخش اندکی از مخاطبان قانون را تشکیل می‌دهند و در مقابل، دستگاه‌ها و نهادهای متعدد دیگری (مانند وزارت

در بخش پایانی این گزارش، در خصوص مسئله پاسداشت زبان فارسی، قانون «ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» و آیین‌نامه اجرایی آن، ملاحظات و پیشنهادهایی در چهار محور «سیاستگذاری زبانی»، «مفاد قانون و آیین‌نامه اجرایی»، «ارایش و نقش آفرینی دستگاه‌ها و بازیگران» و «زمینه‌ها و زیرساخت‌ها» ارائه می‌شوند.

۵-۱. سیاستگذاری زبانی

۱. اگرچه در اسناد و مصوبات قانونی مختلفی به زبان فارسی پرداخته شده است، لکن سیاستگذاری در این حوزه از نظام‌مندی و انسجام کافی برخوردار نیست. با توجه به پراکندگی قوانین موجود و نبود وحدت رویه در تصمیم‌گیری و اجرا ناظر به مسائل حوزه زبان فارسی، مصوبات کنونی و اقدام‌های صورت گرفته نسبت بسامان و هدفمندی با یکدیگر ندارند که این امر می‌تواند برخاسته از پراکندگی و ناپیوستگی راهبردهای سیاست‌ها و اسناد موجود باشد. برای مثال، در قوانین برنامه‌های توسعه، تمرکز بر جنبه‌های مختلف و پراکنده‌ای است که فاقد رویکرد جامع و افق بلندمدت است (نهادسازی در قانون برنامه اول، ترویج در عرصه بین‌المللی در قانون برنامه دوم، ارتقای زیرساخت و محتوا در محیط‌های رایانه‌ای و تربیت نیروی انسانی در بعد آموزش در قانون برنامه چهارم و ممنوعیت کاربرد واژگان بیگانه در قانون برنامه پنجم). همچنین از میان خطراتی که متوجه زبان فارسی است، قانونگذاری با تمرکز بر ورود و کاربرد واژگان بیگانه بوده و به دیگر

شوند. از سوی دیگر، با توجه به اینکه امروزه جمعیت مهاجر قابل توجهی از اقوام گوناگون ایرانی در کلان‌شهرها یا مراکز استان‌ها زندگی می‌کنند، نمی‌توان مرزبندی جغرافیایی مشخصی در این باره تعیین کرد. بنابراین، نیاز است با انجام اقدام‌هایی چون تدوین و ابلاغ دستورالعمل‌های داخلی، شیوه به‌کارگیری اسامی بومی و محلی تصریح شود (با رعایت ملاحظات اصل پانزدهم قانون اساسی).

۳ یکی از راه‌های دور زدن این قانون، معناترشی و ارائه توجیه‌های نادرست و ساختگی برای استفاده از نام‌های بیگانه و نامربوط است. همچنین سوءاستفاده از استثنائات قانون و آیین‌نامه اجرایی به افزایش تخلفات صورت گرفته در این زمینه منجر شده است.^۲ برای اینکه جایگاه این قانون حفظ شده و شأن زبان فارسی و اهمیت پاسداشت آن به بازیچه گرفته نشود، باید در مواجهه با چنین مواردی کنترل و نظارت جدی‌تری - به‌ویژه در مرحله ثبت و تأیید رسمی اسامی و عناوین - صورت گیرد.

۳-۵. آرایش و نقش آفرینی دستگاه‌ها و بازیگران

۱ با توجه به نگاهت نهادی دستگاه‌های متولی اجرای قانون، فرهنگستان زبان و ادب فارسی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از بیشترین نقش اجرایی و نظارتی برخوردارند. با این حال، توان و ظرفیت این دو دستگاه به میزانی نیست که از عهده اجرا و نظارت کامل برآیند. شأن و ساختار نهادی چون فرهنگستان به‌گونه‌ای است که جایگاه مغزافزار و دیده‌بان حوزه زبان و ادب فارسی را دارا بوده و برای امور اجرایی و نظارتی مربوط به این قانون امکانات کافی در اختیار ندارد. از سوی دیگر، مسئله پاسداشت زبان فارسی در ساختار سازمانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز جایگاه مشخص و

صنعت، معدن و تجارت یا شهرداری‌ها) هستند که در صورت تخلف، سازوکار مشخصی برای برخورد با آنان تعریف نشده است. نبود سازوکار شفاف نظارتی و سنجش عملکرد در اکثر دستگاه‌های مسئول، موجب شده بسیاری از این دستگاه‌ها در اجرای قانون سستی و کم‌توجهی کرده و دچار تخلفات متعدد شوند. به‌گونه‌ای که در حال حاضر اطلاعات و گزارش‌های اندکی که در دست است، عمدتاً اقدام‌محور بوده و به‌طور کلی در فرایندها و سنجش‌های ارزیابی سیاست‌ها و عملکردها، نتایج و تأثیرات عینی و مشخص در واقعیت جامعه مغفول واقع شده است. چنین وضعیتی ایجاب می‌کند رویکرد غالب نظارت و ارزیابی به‌ویژه برای دستگاه‌ها و نهاد‌های مسئول، از اقدام‌محوری به نتیجه‌محوری تغییر یابد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه ضمانت اجرای قانون و آیین‌نامه اجرایی کنونی متکی بر تنبیه و مجازات صرفاً بخشی از مشمولان است، پیشنهاد می‌شود ضمن بازنگری و اصلاح سازوکارها و ابزارهای تنبیهی، از سازوکارها و ابزارهای ایجابی و تشویقی (مانند تخفیف در مالیات) نیز به تناسب استفاده شود.

۲ شیوه به‌کارگیری اسامی بومی و محلی (ماده (۶) آیین‌نامه)، یکی از موارد نارسا و چالش‌آفرین است. در تفسیر غالب که مبنای عمل دستگاه‌هایی چون فرهنگستان زبان و ادب فارسی و سازمان ثبت اسناد و املاک است، استفاده از اسامی برگرفته از زبان‌ها، گویش‌ها و لهجه‌های اقوام ایرانی یا اقلیت‌های دینی، تنها در همان مناطق جغرافیایی مجاز است؛ در حالی که طبق اظهارات اخیر رئیس پلیس اماکن تهران، استفاده از همه اسامی بومی و محلی در پایتخت مجاز قلمداد شده است.^۱ چنین تفسیرهای ناهمسانی موجب می‌شود که روندهای قانونی با ابهام روبه‌رو شده و مجریان قانون دچار سردرگمی

۱. خبرگزاری ایرنا: <https://www.irna.ir/news/۸۴۵۶۶۷۰۷> و روزنامه ایران: <https://old.irannewspaper.ir/newspaper/item/۵۹۳۵۷۷>
 ۲. برای نمونه، نک: واکنش فرهنگستان زبان و ادب فارسی به انتخاب نام کوئیک برای خودرو ساخت ایران (<https://apll.ir/?p=۹۰۷۸>) یا پاسخ فرهنگستان زبان و ادب فارسی به گلایه مدیرعامل شرکت شیرین‌عسل (<https://apll.ir/?p=۹۷۷۲>).

چندی پیش، در پی سخنان رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی درباره زبان فارسی و واژه‌گزینی در شورای پاسداشت زبان فارسی و انتشار آن در رسانه‌ها و اشاره به نام‌گذاری محصولات ایرانی با اسامی خارجی، مدیرعامل شرکت شیرین‌عسل که نام یکی از محصولات آن (تاینی Tiny) به‌عنوان مثال در آن گفتگو ذکر شده بود، اعتراض خود را نسبت به این موضوع بیان کرد و آن را باعث تشویش و بی‌اعتمادی آذهان نسبت به این نشان تجاری دانست. در نامه مدیرعامل این شرکت، آقای محمدعلی برهانی‌زاد، خطاب به رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی ادعا شده است که «تاینی» کلمه‌ای است آذری و مرکب از دو بخش «تای» به معنی لنگه و جفت و مشابه، و «نی» که ضمیر مالکیت سوم شخص مفرد است. آنچه در ادامه آمده است پاسخ فرهنگستان زبان و ادب فارسی به این گلایه مدیرعامل شرکت شیرین‌عسل است:

«جناب آقای محمدعلی برهانی‌زاد
 مدیرعامل محترم شرکت شیرین‌عسل

با سلام، در پاسخ به نامه شماره ۶۸۹/۹۹ مورخ ۲۹/۷/۹۹، لازم است توجه جناب‌عالی را به نکات زیر جلب کند:
 گلایه کرده‌اید که چرا محصول شرکت شیرین‌عسل با نام «تاینی» در شورای پاسداشت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به‌عنوان نمونه‌ای از تخلف از قانون معرفی شده است. توضیح داده‌اید که کلمه «تاینی» علاوه بر معنایی که در انگلیسی دارد، در ترکی به‌معنای «تا» و «جفت» است که با اضافه شدن به ضمیر سوم شخص ملکی معنا پیدا می‌کند و اضافه کرده‌اید که در بازاریابی بسیاری از اوقات از کلمات دارای معنای مناسب در چند زبان استفاده می‌نمایند تا بتوانند در بازارهای مختلف حضوری موفق‌تر داشته باشند.

در ادامه نامه مزبور به توفیقات شرکت شیرین‌عسل در تولید محصولات و صادرات آن به کشورهای دیگر و بعضی امور دیگر اشاره شده، که در عین حال که مورد تأیید و مایه خوشوقتی است، با موضوع اصلی نامه ارتباط ندارد. درباره توضیحی که در خصوص نام «تاینی» داده‌اید باید گفت معنایی که از این کلمه در زبان ترکی به‌دست داده‌اید به‌هیچ‌وجه تناسبی با یک شیرینی و محصولی از این قبیل ندارد و بدیهی است در جامعه در درجه اول همان معنای انگلیسی کلمه تاینی فهمیده می‌شود. علاوه بر این، دفاع جناب‌عالی از این نام و گلایه‌تان از تذکری که درباره تاینی داده شد ممکن است این تصور را ایجاد کند که تاینی تنها محصول شیرین‌عسل است و بقیه محصولات آن شرکت جملگی یا نام فارسی (به‌اعتبار زبان رسمی کشور) یا نام ترکی (به‌اعتبار محل تولید محصول که در تبریز است) دارند. ذیلاً توجه جناب‌عالی را به نام ۶۸ محصول آن شرکت که از وبگاه شیرین‌عسل استخراج شده جلب می‌کنیم تا دانسته شود که اصرار بر استفاده از نام‌های خارجی و تخلف از قانون منحصر به تنها مورد ذکر شده در آن نامه نبوده است.

در پایان، بار دیگر توجه جناب‌عالی را به قانون ممنوعیت به‌کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه مصوب سال ۱۳۷۵ مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه اجرایی آن، مصوب سال ۱۳۷۸ هیئت وزیران جلب می‌کند. فرهنگستان، به‌حکم وظیفه، آمادگی خود را برای همکاری با آن شرکت در جهت یافتن نام‌های زیبا و منطبق بر قانون اعلام می‌کند و امیدوار است همان‌طور که در تولید محصولات موفق بوده‌اید در اجرای قانون و پاسداری از زبان رسمی کشور نیز موفق باشید.»

متناسب سازی و منطقی ساختن نظام اداری) و بند «۱۶» سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (منطقی سازی اندازه دولت و حذف دستگاه های موازی و غیر ضرور و هزینه های زائد) مبنی بر جلوگیری از ایجاد ساختار جدید، تأسیس یک نهاد جدید برای بر عهده گرفتن مسئولیت این مهم اقدام مناسب و به جایی نیست. همچنین گفتنی است اساسنامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی، مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی بوده که بدین ترتیب یک نهاد بالادستی به شمار می آید و هم اکنون نیز این فرهنگستان به عنوان مرجع علمی و تخصصی حوزه زبان و ادب فارسی قلمداد می شود. لذا پیشنهاد می شود ضمن اعطای اختیارات کافی، مسئولیت سیاستگذاری و برنامه ریزی زبانی در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران به فرهنگستان زبان و ادب فارسی تفویض شود. **۴** یکی از ظرفیت های مغفولی که تقریباً هیچ جایگاهی برای آن در قانون و آیین نامه اجرایی در نظر گرفته نشده است، انجمن های تخصصی، گروه های مردمی، مؤسسه های خصوصی و سمن های مرتبط با زبان فارسی است. در حال حاضر، این دسته از بازیگران ضمن برخورداری از جابجی و پویایی بیشتر در مقایسه با دستگاه ها و نهادهای دولتی و عمومی غیردولتی، اغلب نسبت به تحولات و روندهای فرهنگی و اجتماعی آگاه تر بوده و با اشراف و آزادی عمل بهتری می توانند در خصوص به کارگیری واژگان بیگانه به کنشگری و مطالبه بپردازند. بنابراین، پیشنهاد می شود با تعبیه ساز و کاری مناسب از این گونه ظرفیت ها نیز در ساختارها و فرایندهای اجرایی و نظارتی قانون استفاده شود (به عنوان مثال، با عضویت در شورای هماهنگی پاسداری از زبان فارسی یا حضور مداوم و فعالانه در جلسات این شورا).

۵ جایگاه و تصویر فرهنگستان زبان و ادب فارسی بر اثر عواملی چون برخوردهای سلبی در اجرای قانون، کلیشه ها و تصورات منفی و نادرست نسبت به واژگان مصوب و معادل ها و نیز حاکم بودن نگاه صرفاً کمی و سطحی بر موارد ردیف بودجه این دستگاه، دچار ضعف و خدشه در عرصه عمومی جامعه شده و این دستگاه را در عمل به وظایف خود با موانع و چالش های مختلفی روبه رو کرده است. برای مثال، در خصوص وضعیت ردیف بودجه، عناوین مربوط به این دستگاه بر اساس سنجه هایی صرفاً کمی مانند تعداد واژه، تعداد گزارش، تعداد سند و ... تنظیم شده است که افزون بر نادیده گرفتن ماهیت کیفی فعالیت های فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تنها بخش اندکی از عملکرد و اقدام های این دستگاه را پوشش می دهد. در چنین شرایطی، برای نمونه با تقسیم مقدار بودجه تخصیص یافته برای واژه گزینی بر تعداد واژگان مصوب فرهنگستان، این تصویر ایجاد می شود که این دستگاه فقط به ازای تصویب هر واژه، ۱۱ مقدار هزینه می کند؛ در حالی که در عمل، بودجه تخصیص یافته افزون بر عناوین ردیف بودجه، صرف مأموریت های دیگر فرهنگستان نیز می شود. بدین ترتیب، با توجه به این مسئله و در راستای بهبود شأن این دستگاه نیاز است اقدام هایی مانند توان افزایی روابط عمومی فرهنگستان، فعالیت های رسانه ای تبیین گر

مجزایی نداشته و این مهم بر عهده دفتر تبلیغات و اطلاع رسانی (ذیل معاونت امور مطبوعاتی و اطلاع رسانی) گذاشته شده است که خود از وظایف گسترده ای برخوردار است. چنین شرایطی موجب می شود که دستگاه های مسئول - از جمله دستگاه های اجرایی عضو شورای هماهنگی پاسداری از زبان فارسی - تمکین کاملی از قانون نداشته باشند. از این رو، به منظور افزایش کارآمدی اجرایی و نظارتی در مسئله پاسداری از زبان فارسی، نیاز است ضمن بازنگری در جایگاه دستگاه ها و وزن دهی به سهم آنها در این خصوص، برای جبران خلأها و ضعف ها و نیز تسهیل اجرای مأموریت ها توسط نهادها و دستگاه های مربوطه، ظرفیت سازی، توان افزایی و ابزاربخشی صورت گیرد (از قبیل افزایش بودجه، ارتقای کمی و کیفی نیروی انسانی و اعطای اختیارات قانونی). **۲** همان طور که اشاره شد، طبق ماده (۱۷) آیین نامه اجرایی، شورای هماهنگی پاسداری از زبان فارسی دارای شأن سیاستگذاری است. با نگاهی به ترکیب این شورا باید متذکر شد که اهمیت و حساسیت سیاستگذاری و تصمیم گیری در این حوزه ایجاب می کند که افزون بر نمایندگان دستگاه های اجرایی، از صاحب نظران و متخصصان حوزه زبان و ادبیات فارسی نیز در این شورا استفاده شود. همچنین باید توجه داشت نمایندگان دستگاه ها نیز تا حد امکان از میان جایگاه و افرادی انتخاب شوند که نسبت به مسئله پاسداری از زبان فارسی، از دانش و اشراف کافی برخوردار باشند. بنابراین، پیشنهاد می شود در ساختار و ترکیب اعضای این شورا تجدیدنظر شده و شخصیت های حقیقی یا حقوقی دارای صلاحیت به این شورا افزوده شوند (برای مثال، یک عضو از کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی به عنوان عضو ناظر).

۳ اگرچه با مرور و بررسی وظایف تعیین شده برای دستگاه ها، اصلی ترین بازیگران این قانون قابل تشخیص هستند، همچنان خلأ یک متولی مشخص برای هدایت و ساماندهی امر سیاستگذاری و برنامه ریزی زبانی در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران وجود دارد. البته به موجب اصلاحیه آیین نامه اجرایی، «شورای هماهنگی پاسداری از زبان فارسی» به عنوان نهاد اصلی حوزه پاسداری از زبان فارسی ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایجاد شده که از شأن سیاستگذاری نیز برخوردار است، اما چنین شورایی در بهترین حالت تنها به یکی از ابعاد سیاستگذاری زبانی می پردازد. همچنین این شورا عمدتاً بر اجرای قانون و آیین نامه اجرایی - به ویژه مسئله سردر اصناف - تمرکز دارد که بخش ناچیزی از مسائل پاسداری از زبان فارسی را پوشش می دهد. افزون بر این، همان طور که اشاره شد ساختار و جایگاه این شورا به گونه ای است که دستگاه ها و نهاد های هم عرض، تمکین کاملی ندارند. با توجه به چنین شرایطی، لازم است ناظر به جایگاه، نقش، ظرفیت و عملکرد دستگاه ها و بازیگران مختلف در امر سیاستگذاری و برنامه ریزی زبانی، در سطوح کلان و خرد بازنگری و بازآرایی انجام شود. از دیگر سو، به موجب بند «۱۰» سیاست های کلی نظام اداری (چابک سازی،

و اصلاح عناوین ردیف بودجه متناسب با مجموع وظایف فرهنگستان انجام شود.

۶ با توجه به گردش بسیار سریع اطلاعات، گسترش پرشتاب فناوری‌ها و تحولات پر شمار جهانی، الفاظ و واژگان بیگانه جدیدی به‌طور مداوم وارد زبان می‌شوند. در صورت تأخیر یا سستی در شناسایی و معادل‌سازی، واژگان بیگانه تازه وارد نیز به مواردی مصطلح و مرسوم تبدیل شده و جایگزینی آنها با معادل‌های فارسی بسیار دشوار خواهد شد. بدین ترتیب، مقتضی است فرهنگستان زبان و ادب فارسی اولویت ویژه‌سازی و واژه‌گزینی خود را واژگان بیگانه تازه وارد و کاربردی‌تر قرار داده و در این باره تا حد امکان سرعت عمل نیز داشته باشد. در این راستا، طراحی یک سامانه گزارشگری (سوت‌زنی) برای اعلام ورود واژگان و مفاهیم نوپدید به زبان فارسی می‌تواند زمینه‌ای ایجاد کند تا مسئولان، متخصصان و علاقه‌مندان این حوزه به‌موقع از ورود واژگان بیگانه جدید و در حال رایج شدن آگاه شده و نسبت به ساخت و پیشنهاد معادل‌های مناسب و ترویج آنها اقدام کنند (کریمی، ۱۳۹۹).

۴-۵. زمینه‌ها و زیرساخت‌ها

۱ خودباختگی فرهنگی و خلأ هویتی یکی از زمینه‌های اصلی گرایش به استفاده از واژگان و عبارات بیگانه است. به‌طوری‌که در حال حاضر استفاده از اسامی و عناوین بیگانه در نام‌گذاری محصولات، خدمات، اماکن و... به‌عنوان عاملی جذاب، ارزشمند و مخاطب‌پسند قلمداد می‌شود. علاوه بر این، استقبال و بازخورد مثبت مخاطبان نیز به تقویت و بازتولید ترجیح واژگان بیگانه بر واژگان فارسی یا محلی منجر شده است. بدین ترتیب، با توجه به این آسیب جدی فرهنگی و هویتی و نیز هم‌راستا با ماده (۱۸) آیین‌نامه اجرایی، لازم است با استفاده از ابزارهای متنوع و نوآورانه فرهنگی و رسانه‌ای و با سنجش مداوم افکار عمومی در این باره، اقدام‌های هویت‌بخش و ذائقه‌ساز برای بهسازی شأن زبان و ادب فارسی و اقلان مخاطبان مختلف در خصوص جایگاه و اهمیت زبان فارسی و شیوه‌های پاسداشت آن، با قوت و کیفیت بیشتری انجام شود.

۲ نبود احساس نیاز، تقاضا و دغدغه‌مندی نسبت به استفاده از واژگان فارسی و فقدان تمایل به خودداری از به‌کارگیری واژگان بیگانه، از دیگر زمینه‌های آسیب‌زا در پاسداری از زبان فارسی است. در شرایطی که اهتمام به استفاده از واژگان فارسی در میان فارسی‌زبانان به یک ارزش بنیادین تبدیل نشده و بیان واژگان به زبان‌های خارجی -به‌ویژه انگلیسی- نشان‌دهنده دانش و تشخیص فرد پنداشته می‌شود، نه تنها ساخت معادل‌های مناسب و کاربردی با اخلاص روبه‌رو می‌شود بلکه تا مدت‌ها اساساً حساسیتی نسبت به واژگان بیگانه پدید نمی‌آید. در این زمینه، نقش گروه‌ها و بسترهای مرجع (از جمله مقامات رسمی، هنرمندان، ورزشکاران، مسئولان و مدیران عالی، دانشگاهیان

و حوزویان، صداوسیما، رسانه‌های رسمی و غیررسمی، انجمن‌ها و سمن‌ها، نهادها و دستگاه‌های برجسته و...) بسیار پررنگ است. در رویکردی ایجابی، می‌توان با ایجاد زیرساخت‌ها و سازوکارهای متناسب از به‌کارگیری واژگان فارسی توسط گروه‌ها و بسترهای مرجع تقدیر کرد و امتیازاتی را برای آنان در نظر گرفت. همچنین در رویکردی سلبی، با ایجاد شرایط و محدودیت‌هایی می‌توان هزینه استفاده از واژگان بیگانه توسط این بازیگران را افزایش داد. البته باید توجه داشت که انتخاب گروه‌ها و بسترهای مرجع نباید خاص‌گرا و نخبگانی و به دور از زندگی روزمره مردم باشد. از این رو، اهتمام به پاسداشت زبان فارسی در تولیدات رسانه‌ای (مانند برنامه‌های گفتگو محور یا نمایشی) و بسترهای ارتباطی (مانند پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی) پر مخاطب اولویت دارد (کریمی، ۱۳۹۹: ۲۰-۱۹).

۳ با توجه به غلبه رویکرد سلبی (اعمال مجازات و برخورد‌های تنبیهی) در چارچوب قانونی خودداری از به‌کارگیری واژگان بیگانه، عمده مواج‌هات مخاطبان عام (نه دستگاهی) با قانون و آیین‌نامه اجرایی، از سنخ عدم استقبال و واکنش‌های مقاومت‌آمیز بوده است. حاکم بودن چنین فضایی در مسئله پاسداشت زبان فارسی به کاهش همراهی ذی‌نفعان و عموم جامعه و نیز تنزل شأن و جایگاه این مسئله منجر شده است. از این رو، پیشنهاد می‌شود از زیرساخت‌ها و ابزارهای تشویقی و ترغیبی مانند منزلت‌سازی (اعطای نشان سفیر فارسی)^۱، اعطای امتیازات مادی و معنوی، اهدای جوایز و برگزاری مسابقات و جشنواره‌ها در حوزه‌های گوناگون بهره گرفته شود.

۴ برخی معادل‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی یا برای مردم چندان دل‌چسب نبوده‌اند یا به‌خوبی در معرض دید و توجه مخاطبان قرار نگرفته‌اند و در نتیجه در سطحی بسیار محدود کاربرد می‌شده‌اند. بهره‌گیری از توانایی، ذوق و خلاقیت مردم در این زمینه می‌تواند هم به ساخت واژگان دل‌چسب و پر کاربرد کمک کند و هم به دلیل اینکه خود مردم در فرایند ساخت واژگان درگیر بوده‌اند، به عمومی‌سازی و توسعه کاربرد آنها منجر می‌شود. هم‌اکنون در بسترهایی مانند سامانه‌های برخط لغت‌نامه‌ها امکانات مشابهی برای مشارکت فعال کاربران وجود دارد که با استقبال نیز مواجه شده است. در این راستا، پیشنهاد می‌شود بستر و سازوکار برای جمع‌سپاری واژه‌گزینی و معادل‌سازی ایجاد شود (به‌طور مشخص، با طراحی سکو (پلتفرم) به‌منظور جذب مشارکت بازیگران گوناگونی چون دانشگاهیان، متخصصان، اهالی کسب‌وکار و عموم مردم و انگیزه‌بخشی از طرق مالی و معنوی). البته در این باره ضروری است قواعد ساخت واژه از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی به‌صورت ساده، قابل‌فهم و شفاف برای عموم تبیین شود (کریمی، ۱۳۹۹: ۲۱-۲۲).

۵ یکی دیگر از وجوه مغفول در پاسداشت زبان فارسی، زیرساخت‌ها و ابزارهای فناورانه است که می‌تواند نقشی کلیدی در عمومی‌سازی

۱. نک: کریمی، محمدصادق (۱۳۹۹). فارسی؛ رکن قدرت نرم (پیشنهاد اقدام‌های اجرایی برای حفظ و گسترش زبان فارسی). گروه سیاست‌پژوهی و تحلیل داده‌نما. فر.

فارسی) را پیشنهاد کرد. با جمع‌بندی ملاحظات و پیشنهادهای مطرح شده، تلخیصی از راهکارهای ارائه شده جهت کمک به بهبود وضعیت پاسداشت زبان فارسی و عدم به کارگیری واژگان بیگانه، به قرار ذیل است:

کاربرد واژگان فارسی و تسهیل شیوه‌های خودداری از به کارگیری واژگان بیگانه داشته باشد. در این خصوص می‌توان مواردی همچون «طراحی نرم‌افزارهای نوشتار و صفحه‌کلیدهای اختصاصی زبان فارسی با قابلیت ارائه پیشنهادهای و معادل‌های جایگزین واژگان بیگانه و اصلاح رسم‌الخط متون رسمی و غیررسمی» و «طراحی، بهبود و ترویج سامانه‌ها و سکوها‌های جامع، به‌روز، تعاملی و کاربرپسند در حوزه واژه‌سازی و واژه‌گزینی (مانند سامانه «واژه‌یار» فرهنگستان زبان و ادب

- صورت‌بندی نظام مسائل حوزه پاسداشت و گسترش زبان فارسی و تدوین و تصویب یا اصلاح و بازنگری قوانین و مقررات با تأکید بر آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اختصاصی این حوزه در راستای بهبود سیاستگذاری و برنامه‌ریزی زبانی در جمهوری اسلامی ایران،
- بازنگری و تغییر در آرایش و تسهیم دستگاه‌ها و بازیگران حوزه زبان فارسی و تعیین فرهنگستان زبان و ادب فارسی به‌عنوان متولی اصلی راهبری و ساماندهی فرایندهای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی زبانی در جمهوری اسلامی ایران،
- برنامه‌ریزی راهبردی به‌منظور ارتقای شأن و بهبود جایگاه پاسداشت زبان فارسی و متولیان اصلی آن - به‌ویژه فرهنگستان زبان و ادب فارسی - و نیز نهادینه‌سازی ارزش‌های فرهنگی اصیل و ملی - از جمله پاسداری از زبان فارسی - در فرهنگ عمومی جامعه و سپهر رسانه‌ای کشور از طریق آثار نمایشی، جشنواره‌های ملی و محلی، پوشش‌های مردمی و ...،
- استفاده از ظرفیت انجمن‌های علمی و تخصصی، گروه‌های مردمی، مؤسسه‌های خصوصی و سمن‌های مرتبط با زبان فارسی در ساختارها و فرایندهای اجرایی و نظارتی حوزه پاسداشت زبان فارسی و «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه»،
- تقویت ضمانت اجرایی «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» با بهره‌گیری توأمان از سازوکارها و ابزارهای شفاف و انگیزه‌بخش تشویقی و تنبیهی،
- به کارگیری شیوه‌های چابک و کارآمد به‌منظور شناسایی و معادل‌سازی سریع واژگان بیگانه تازه‌وارد و پرکاربرد با طراحی سامانه‌های گزارشگری (سوت‌زنی) و بسترهای جمع‌سپاری واژه‌گزینی،
- تقویت احساس نیاز، تقاضا و دغدغه‌مندی نسبت به مسئله پاسداشت زبان فارسی با بهره‌گیری از ظرفیت گروه‌ها و بسترهای مرجع (مانند مقامات عالی‌رتبه، هنرمندان، برنامه‌های پرمخاطب صداوسیما و رسانه‌های اجتماعی)،
- افزایش جذابیت و پویایی در مسئله پاسداشت زبان فارسی با استفاده از شیوه‌های متنوع تشویقی و ترغیبی مانند منزلت‌سازی (اعطای نشان سفیر فارسی)، امتیازبخشی، اهدای جوایز و برگزاری مسابقات و جشنواره‌ها در حوزه‌های گوناگون،
- به کارگیری زیرساخت‌ها و ابزارهای فناورانه به‌منظور عمومی‌سازی کاربرد واژگان فارسی و تسهیل شیوه‌های خودداری از به کارگیری واژگان بیگانه با طراحی، بهبود و ترویج نرم‌افزارهای هوشمند فارسی با قابلیت ارائه پیشنهادهای و معادل‌های جایگزین و اصلاح رسم‌الخط متون و نیز سامانه‌ها و سکوها‌های جامع، به‌روز، تعاملی و کاربرپسند در حوزه واژه‌سازی و واژه‌گزینی.

در پایان، در راستای تکمیل و اصلاح «قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه» و آیین‌نامه اجرایی آن، احکام قانونی زیر پیشنهاد می‌شوند:

- همه دستگاه‌های مشمول قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه (موضوع ماده‌واحده قانون مذکور) موظفند با همکاری «شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی»، دستورالعمل اجرایی اختصاصی دستگاه خود را ظرف مدت یک سال تصویب و ابلاغ کرده و گزارش عملکرد سالانه خود را به صورت عمومی منتشر کنند.
- مستنکفین از اجرای قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه، علاوه بر اعمال مجازات موضوع ماده (۹) قانون رسیدگی به تخلفات اداری به مجازات حبس یا جزای نقدی درجه چهار یا پنج موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ محکوم می‌شوند.
- **تبصره:** رسیدگی قضایی موضوع این حکم مانع از رسیدگی دیوان عدالت اداری و هیئت‌های رسیدگی به تخلفات اداری نیست.
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی مکلف است با همکاری نهادهای ذی‌ربط، به منظور اهدای سالیانه «جایزه ملی پاسداشت زبان فارسی» نسبت به تدوین شاخص‌های ارزیابی و سنجش به تفکیک بخش‌های هنر و رسانه، دستگاه‌های اجرایی، شرکت‌ها و مؤسسه‌های خصوصی، سازمان‌های مردم‌نهاد، مدیران و نخبگان اقدام کرده و براساس گزارش‌های ارائه شده از نهادهای ذی‌ربط مبنی بر پاسداری از زبان فارسی و خودداری از به کارگیری الفاظ و واژگان بیگانه، «جایزه ملی پاسداشت زبان فارسی» را اعطا کند.
- پذیرش و پخش آگهی‌های بازرگانی در سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی منوط به رعایت قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه و آیین‌نامه اجرایی آن (حتی با وجود داشتن مجوز تأسیس و فعالیت آگهی‌دهندگان) است.
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی موظف است با همکاری معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دیگر دستگاه‌های ذی‌ربط به منظور خودداری از به کارگیری واژگان بیگانه و عمومی‌سازی کاربرد معادل‌های فارسی، به ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و ابزارهای فناورانه اقدام کند (در راستای اجرای اقدام کلان ۲۷ «سند راهبردی جمهوری اسلامی ایران در فضای مجازی»).
- به منظور استفاده از مشارکت‌های مردمی، رئیس شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی موظف است ذیل این شورا، کارگروهی متشکل از انجمن‌ها، سمن‌ها، متخصصان و کنشگران حوزه زبان فارسی تشکیل داده و حسب مورد از اعضای این کارگروه جهت حضور در جلسات شورا دعوت به عمل آورد.

منابع و مآخذ

۱. اجلالی، پرویز (۱۳۹۳). جهانی شدن و زبان فارسی: نکاتی درباره برنامه‌ریزی زبان ملی. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۸(۳).
۲. انصاریان، شادی (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی کاربرد زبان در آگهی‌های بازرگانی تلویزیون. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
۳. داوری اردکانی، نگار (۱۳۸۴). صاحب‌نظران ایرانی و زبان فارسی. نامه پارسی، سال ۱۰، ش ۳.
۴. رجبی، ابوالفضل، احمدوند، شجاع (۱۴۰۰). سیاست‌گذاری زبانی و جایگاه زبان فارسی در سیاست‌های زبانی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات ملی، ۲۳(۱).
۵. سیدان، مریم (۱۳۹۵). چند پیشنهاد سیاستی در حوزه زبان فارسی. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۶(۲۱).
۶. شقاقی، ویدا (۱۳۸۹). مبانی صرف، تهران، سمت.
۷. عظیمی‌فرد، فاطمه، شایسته‌رخ، الهه (۱۳۹۵). واژه‌های بیگانه در خبر. تهران: مرکز تحقیقات و سنجش افکار صداوسیما.
۸. کریمی، محمدصادق (۱۳۹۹). فارسی؛ رکن قدرت نرم (پیشنهاد اقدام‌های اجرایی برای حفظ و گسترش زبان فارسی). گروه سیاست‌پژوهی و تحلیل داده نمافر.
۹. محمدنژاد عالی‌زمینی، یوسف (۱۳۹۴). جهانی شدن، زبان و ادبیات فارسی و هویت ملی. فصلنامه علمی پژوهشی چالش‌های جهان، ۱(۳).
۱۰. مقیسه، محمدحسن (۱۴۰۱). امین زبان و ادب پارسی: راهکارهای علمی و عملی حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره پویا و گسترش زبان و ادبیات فارسی. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.

۱. متن قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات

بیگانه:

ماده واحده - به منظور حفظ قوت و اصالت زبان فارسی به عنوان یکی از ارکان هویت ملی ایران و زبان دوم عالم اسلام و معارف و فرهنگ اسلامی، دستگاه‌های قانونگذاری، اجرایی و قضایی کشور و سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی و کلیه شرکت‌هایی که شمول قوانین و مقررات عمومی بر آنها مستلزم ذکر نام است و تمامی شرکت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای مذکور در بند «د» تبصره «۲۲» قانون برنامه دوم توسعه موظفند از به کار بردن کلمات و واژه‌های بیگانه در گزارش‌ها و مکاتبات، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌های رسمی خودداری کنند و همچنین استفاده از این واژه‌ها بر روی کلیه تولیدات داخلی اعم از بخش‌های دولتی و غیردولتی که در داخل کشور عرضه می‌شود ممنوع است.

تبصره «۱» - فرهنگستان زبان و ادب فارسی باید بر اساس اصول و ضوابط مصوب خود برای واژه‌های مورد نیاز با اولویت واژه‌هایی که کاربرد عمومی دارند رأساً یا با همکاری مراکز علمی واژه‌گزینی و یا واژه‌سازی کند و هر شش ماه یکبار گزارش فعالیت‌های خود را به کمیسیون ارشاد و هنر اسلامی و وسایل ارتباط جمعی و حسب مورد سایر کمیسیون‌های مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

تبصره «۲» - واژه‌هایی که فرهنگستان زبان و ادب فارسی وضع معادل فارسی را برای آنها ضروری نمی‌داند و نیز کلماتی که هنوز واژه فارسی معادل آنها از سوی فرهنگستان به تصویب نرسیده است، از شمول این قانون مستثنی هستند.

تبصره «۳» - فرهنگستان‌های علوم و علوم پزشکی و دستگاه‌های آموزشی و پژوهشی، دانشگاه‌ها و دیگر سازمان‌های علمی و فرهنگی مکلفند در زمینه واژه‌گزینی و واژه‌سازی تخصصی اقدام کنند و واژه‌های پیشنهادی خود را به تصویب فرهنگستان زبان و ادب فارسی برسانند.

تبصره «۴» - در مواردی که فرهنگستان زبان و ادب فارسی در زمینه واژه‌گزینی و واژه‌سازی تخصصی خواستار همکاری دستگاه‌ها و مراکز علمی، آموزشی، صنعتی و فرهنگی باشد، این دستگاه‌ها و مراکز موظفند با فرهنگستان همکاری کنند.

تبصره «۵» - کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و اماکن تولیدی و خدماتی و تجاری موظفند ظرف مدت دو سال از تاریخ ابلاغ این قانون اسامی تولیدات و ظرف مدت یک سال نام اماکن خود را به نام‌ها و واژه‌های غیربیگانه برگردانند.

تبصره «۶» - چاپخانه‌ها، مراکز طبع و نشر، روزنامه‌ها و سایر مطبوعات مکلف به رعایت این قانون هستند و در صورت تخلف، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است مطابق تبصره هشتم همین قانون با آنها رفتار کند.

تبصره «۷» - صداوسیما جمهوری اسلامی ایران موظف است از

به کارگیری واژه‌های نامأنوس بیگانه خودداری کند و ضوابط دستوری زبان فارسی معیار را رعایت نماید، سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و کلیه دستگاه‌های مذکور در ماده واحده موظفند واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی را پس از ابلاغ در تمامی موارد به کار ببرند.

تبصره «۸» - تولید و توزیع کنندگان کالاها و صاحبان مراکز کسب و پیشه در صورت تخلف از این قانون به ترتیب به مجازات‌های زیر محکوم خواهند شد:

(الف) اخطار کتبی توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

(ب) تعویض علائم و نشانه‌ها و تغییر اسامی و عناوین پس از اعلام وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی توسط وزارت کشور یا دستگاه‌های ذی‌ربط با هزینه متخلف

(ج) تعطیل موقت محل کار

(د) لغو پروانه کار

تبصره «۹» - نیروی انتظامی موظف است از نصب و استفاده از علائم به زبان و خط بیگانه توسط مراکز تولید، توزیع و صنوف جلوگیری نماید.

تبصره «۱۰» - آیین‌نامه اجرایی این قانون ظرف مدت دو ماه پس از تصویب با پیشنهاد کمیسیون فرهنگی دولت به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

۲. متن آیین‌نامه اجرایی قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی،

عناوین و اصطلاحات بیگانه:

ماده (۱) - تعاریف، اصطلاحات و واژه‌های استفاده شده در این آیین‌نامه به شرح زیر می‌باشد:

(الف) قانون: قانون ممنوعیت به کارگیری اسامی، عناوین و اصطلاحات بیگانه مصوب ۱۳۷۵

(ب) فرهنگستان: فرهنگستان زبان و ادب فارسی

(ج) اسم خاص: اسمی است که برای نامیدن شخص معین یا جای معین یا چیز معین به کار می‌رود.

(د) روزنامه و سایر مطبوعات: نشریه‌های نوشتاری یا به صورت‌های دیگر که به طور مستقیم با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف، در زمینه‌های گوناگون بر اساس قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴/۱۲/۲۲ مجاز به انتشار می‌باشند.

(ه) گزارش‌ها و مکاتبات: گزارش‌ها و نامه‌های رسمی که با امضای مسئولان دستگاه‌های مندرج در قانون ارسال می‌شوند.

(و) سخنرانی و مصاحبه رسمی: سخنرانی و مصاحبه رؤسای قوای سه‌گانه، وزیران، معاونان رئیس‌جمهور، رؤسای دیوان عالی کشور و دیوان عدالت اداری، دادستان کل کشور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، فرماندهان ستادهای مشترک سپاه پاسداران و ارتش و فرماندهان

برای تبلیغات این گونه محصولات با موارد مشابه داخلی نخواهد بود.
ماده (۸) - کالاهای صادراتی، مشروط بر اینکه در داخل کشور توزیع نشود، از شمول قانون و این آیین نامه خارج است.

ماده (۹) - عبارات‌های شامل الفاظ بیگانه که در نوشته‌ها یا سخنان موضوع قانون و این آیین نامه به لحاظ رعایت امانت در نقل قول یا بیان خصوصیات و مقتضیات تاریخی و اجتماعی و آموزشی ذکر آنها ضرورت دارد، از شمول قانون و این آیین نامه مستثنی هستند.

ماده (۱۰) - فرهنگستان موظف است با همکاری دستگاه‌های مشمول این آیین نامه به منظور زمینه‌سازی برای اجرای قانون و این آیین نامه تا سه سال واژه‌های بیگانه‌ای را که در دستگاه‌های یادشده به کار می‌رود به معادل فارسی تبدیل کند.

ماده (۱۱) - صداوسیما جمهوری اسلامی ایران موظف است با ایجاد واحد مناسب در تشکیلات فعلی خود ضمن زمینه‌سازی برای اجرای قانون و این آیین نامه با جدیت از به کارگیری واژه‌های نامأنوس بیگانه خودداری کند و ضوابط دستور زبان فارسی معیار را در کلیه برنامه‌های خود رعایت نماید، صداوسیما جمهوری اسلامی ایران ملزم است واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی را پس از ابلاغ در تمامی موارد به کار برد.

ماده (۱۲) - دستگاه‌های یادشده در ماده (۲) این آیین نامه که به کارگاه‌ها، کارخانه‌ها، اماکن تولیدی و تجاری و خدماتی پروانه تأسیس و پروانه کسب یا بهره‌برداری یا اجازه تولید و ادامه فعالیت می‌دهند موظفند پیش از صدور پروانه و اجازه تولید و ادامه فعالیت به متقاضیان ابلاغ کنند تا نسبت به تغییر نام مؤسسه یا محصولات خود و گزینش نام فارسی اقدام کنند.

تبصره: به منظور رعایت حقوق مکتسبه و حمایت از تولیدکنندگان داخلی و صادرکنندگان، ادامه فعالیت واحدها، ارائه خدمات و تولید کالاهایی که قبلاً با نام غیر فارسی، پروانه یا مجوز گرفته‌اند منوط به موافقت شورای موضوع ماده (۱۷) این آیین نامه است.

ماده (۱۳) - کلیه روزنامه‌ها و نشریه‌های فارسی زبان موظفند مفاد قانون را در کلیه مطالب خود از جمله آگهی‌ها رعایت کنند. بدیهی است در مورد آگهی‌های خارجی مانند مناقصه‌های بین‌المللی که باید به زبان خارجی چاپ و نشر شوند، طبق مقررات مربوط اقدام خواهند کرد.

ماده (۱۴) - استفاده از تابلو یا نوشته‌ها یا نشانه‌هایی که منحصرأً به خط غیر فارسی تنظیم شده باشد به استثنای نشانه‌های بین‌المللی ممنوع است. نیروی انتظامی موظف است از نصب و ادامه استفاده از آنها جلوگیری کند.

تبصره: در مواردی که کاربرد خط غیر فارسی به تشخیص وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ضرورت داشته باشد، تا یک سوم اندازه خط فارسی بلامانع است.

ماده (۱۵) - چنانچه بر سر فارسی بودن یک نام میان صاحب مؤسسه و دستگاه‌های مجری اختلاف نظر پدید آید، مرجع تشخیص فرهنگستان

نیروهای پنجگانه سپاه پاسداران و نیروهای سه‌گانه ارتش و فرمانده نیروی انتظامی، معاونان وزیران، رؤسای دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی، رؤسا، معاونان و مدیران کل سازمان‌های دولتی و افراد همتراز آنان.

ماده (۲) - دستگاه‌های قانونگذاری، اجرایی و قضایی کشور و سازمان‌های وابسته به آنها و شرکت‌های زیر پوشش، وابسته یا تابعه و شرکت‌های دولتی، ملی شده یا مصادره شده یا دارای مدیریت دولتی که به‌نحوی زیر پوشش یکی از وزارتخانه‌ها یا سازمان‌های دولتی اداره می‌شوند و یا به‌نحوی از انحاء از بودجه عمومی کل کشور استفاده می‌کنند یا قسمتی از بودجه آنان را دولت تأمین می‌کند و مؤسسه‌ها و شرکت‌هایی که شمول مقررات بر آنها مستلزم ذکر نام است مانند سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، سازمان صنایع ملی ایران، شرکت مخابرات ایران، شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران و همچنین شهرداری‌ها و مؤسسه‌ها و نهادهای عمومی موضوع تبصره ذیل ماده (۵) قانون محاسبات عمومی، مشمول قانون و این آیین نامه می‌باشند.

ماده (۳) - مقامات مذکور در ماده (۱) و دستگاه‌های موضوع ماده (۲) این آیین نامه موظفند الفاظ و واژه‌های بیگانه را در گزارش نویسی، نامه‌نگاری، سخنرانی و مصاحبه‌های رسمی به کار نبرند.

ماده (۴) - آن دسته از کلمات عربی و همچنین بعضی از واژه‌های متعلق به سایر زبان‌ها که از دیرباز در زبان فارسی رواج یافته و هم‌اکنون جزئی از زبان فارسی محسوب می‌شود یا واژه‌ها و اصطلاحات عربی برگرفته از متون و معارف و فرهنگ اسلامی که با بافت زبان فارسی معیار هم‌خوانی و تناسب داشته باشد، واژه بیگانه تلقی نمی‌شود.

ماده (۵) - مکاتبات و آگهی‌هایی که دستگاه‌های موضوع ماده (۲) برای مخاطبان غیرایرانی تهیه می‌کنند از شمول این آیین نامه خارج است.

ماده (۶) - افرادی که علاوه بر زبان فارسی به یکی از زبان‌های خاص اقلیت‌های دینی شناخته شده در قانون اساسی یا گویش‌های محلی و قومی رایج در بعضی مناطق ایران سخن می‌گویند، مجازند از اسامی خاص متعلق به آن زبان یا گویش در نام‌گذاری خدمات، محصولات و مؤسسه‌ها و اماکن مربوط با درج معنا و خاستگاه به خود در همان مناطق استفاده کنند.

ماده (۷) - تبدیل نام‌های خاص خدمات یا محصولات ساخت کشورهای دیگر به زبان فارسی الزامی نیست و تغییر اسامی مؤسسه‌هایی که این نوع محصولات را عرضه می‌کنند ضرورت ندارد.

تبصره: مؤسساتی که در سایر کشورها محصولاتی با نام تجاری خاص تولید می‌نمایند، در صورت سرمایه‌گذاری در ایران، می‌توانند در ثبت شرکت سرمایه‌پذیر و عرضه محصولات تولید شده در ایران، با رعایت سایر قوانین و مقررات مربوط، از نام شرکت خارجی سرمایه‌گذار و نام تجاری خاص محصولات یادشده استفاده نمایند و تفاوت و محدودیتی

شورای هماهنگی پاسداشت زبان فارسی به ریاست وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و نمایندگان تام‌الاختیار وزرای کشور، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، صنعت، معدن و تجارت، امور اقتصادی و دارایی و رؤسای سازمان‌های میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ثبت اسناد و املاک کشور و صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و فرمانده نیروی انتظامی، شهردار تهران و رئیس فرهنگستان تشکیل خواهد شد. تصمیمات شورا حسب مورد برای اجرا یا تصمیم‌گیری مراجع قانونی ذی‌ربط ارسال می‌گردد.

تبصره: در صورت لزوم نمایندگان سایر دستگاه‌های ذی‌ربط با دعوت رئیس شورا در جلسات حضور می‌یابند.

ماده (۱۸)- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و فرهنگستان زبان و ادب فارسی و سایر سازمان‌های ذی‌ربط موظفند به نحو مقتضی از طریق وسایل ارتباط جمعی زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی اجرای قانون و این آیین‌نامه را فراهم کنند.

خواهد بود که به درخواست دستگاه‌های مجری نظر خود را اعلام خواهد کرد.

تبصره- فرهنگستان موظف است ظرف سه ماه از تاریخ وصول استعلام، نظر خود را اعلام نماید در هر حال تا زمانی که فرهنگستان اعلام نظر نکرده است مجازات‌های موضوع تبصره «۸» قانون اعمال نخواهد شد.

ماده (۱۶)- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در صورت اطلاع یا مشاهده تخلف از مفاد مواد (۱۲) و (۱۴) این آیین‌نامه طی اظهاریه به متخلف ضمن بیان مورد یا موارد تخلف، ۱۵ روز مهلت تعیین می‌کند تا رفع تخلف صورت گیرد چنانچه پس از پایان مدت مذکور، تخلف رفع نشده باشد مراتب را به حوزه انتظامی محل اعلام می‌نماید تا نسبت به تعویض نشانه‌ها و تغییر اسامی، عناوین و یا نوشتار اقدام لازم به عمل آید. در صورت تکرار تخلف مراتب از طریق مراجع قضایی برای اعمال مجازات‌های بند «ج» و «د» تبصره «۸» قانون منعکس خواهد شد.

ماده (۱۷)- به منظور هماهنگی بین دستگاه‌های اجرای ذی‌ربط در انجام تکالیف مشخص شده در قانون و این آیین‌نامه و رفع مشکلات اجرایی،

۳. گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری پیرامون اهمیت پاسداشت و گسترش زبان فارسی:

بیانات	دیدار و تاریخ
زبان ملی مهم‌ترین و اصلی‌ترین شاخصه هویت فرهنگی یک ملت است... هرچه زبان ملی ریشه‌دارتر باشد، فرهنگ این ملت ریشه‌دارتر و اصیل‌تر و عمیق‌تر است و بدون تردید تجسم هویت فرهنگی یک ملت در زبان ملی اوست. زبان ملی یک آئینه است، زبان ملی ضعیف و ناقص و نارسا قادر نیست در خودش یک فرهنگ قوی و غنی را بگنجاند. زبان احتیاج به حراست دارد. زبان چیزی نیست که بدون حراست بماند، زبان سایش دارد، ضایعات دارد و فساد دارد؛ اگر حراست نشود، ضایع خواهد شد. چرا؟ برای خاطر اینکه اولاً در اثر ارتباط با زبان‌های دیگر چیزهایی داخل خواهد شد و آن را از خلوص خواهد انداخت؛ به‌خصوص امروز که ارتباطات در دنیا زیاد است و دخیل‌های بیگانه، زبان را از چهارچوب اصلی خودش و از قواره درست خودش خارج خواهد کرد؛ گاهی لغات می‌آید، گاهی لغت و قواعد می‌آید، این یک جهت. جهت دیگر این است که در داخل این ملتی که اهل این زبان هم هستند، نیازها موجب می‌شود که بدعت به وجود بیاید، نوآوری در زبان به وجود بیاید و اگر از زبان حراست نشود، این نوآوری‌ها ناشیانه خواهد بود و باز زبان را از خلوص می‌اندازد.	دیدار دبیران ادبیات فارسی (۱۳۶۱/۹/۳۰)
اگر زبان حراست نشود، چه ضایعه‌ای وجود خواهد داشت؟ ... ضایعه فاسد شدن زبان، ضایعه فاسد شدن فرهنگ یک ملت است... اگر ما نسبت به اهمیت زبان و لزوم حراستش و لزوم تکامل زبان بی‌اعتقاد باشیم، فاجعه بزرگی پیش خواهد آمد که این فاجعه به فرهنگ ما و معتقدات مورد دلچسبی ما مربوط می‌شود.	سخنرانی در بازگشایی اولین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران (۱۳۶۶/۸/۱۴)
زبان یک موجود زنده است، زبان چیزی نیست که رشد نکند و رشد لازم نداشته باشد. با گذشت زندگی، با تطور زندگی و با پیشرفت زندگی، زبان بایستی رشد کند، توسعه پیدا کند، تطور پیدا کند و فرآورده‌های جدید داشته باشد. اگر ما از رشد یک زبان جلوگیری کردیم و بعد آمدم لغات بیگانه را به صورت فراوانی در آن ریختیم، این زبان ناخالص خواهد شد؛ زبان از صحت و اتقان خود خارج خواهد شد.	دیدار ایران‌شناسان و استادان ادبیات فارسی کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز (۱۳۷۲/۱۱/۱۸)
این زبان، بار سنگین مسئولیتی را بر دوش دارد و محموله عظیمی از ... معارف، امروز در اختیار زبان فارسی است که ... فراموش نکردن وظیفه پاسداری از این زبان و از پرچم برافراشته آن در ایران و کشورهای فارسی‌زبان و ان‌شاءالله در سراسر جهان ...، وظیفه‌ای بزرگ است. این کار را نباید یک کار دفعتی و موسمی و مقطعی تلقی کرد. این، یک کار جاری و همیشگی و یک وظیفه است که باید ان‌شاءالله دنبال شود.	دیدار اعضای مجمع بین‌المللی W استادان زبان فارسی (۱۳۷۴/۱۰/۱۶)
یک عده‌ای کأنه افتخار می‌کنند که یک حقیقتی را، یک عنوان را با یک واژه فرنگی بیان کنند؛ در حالی که واژه معادل فارسی برای آن عنوان وجود دارد، دوست می‌دارند از تعبیرات غربی استفاده کنند؛ بعد حالا بپوش بپوش این دیگر به دامنه‌های گسترده‌ای در سطوح پایین و سطوح عوامانه هم رسیده، که واقعاً رنج‌آور است.	دیدار جمعی از استادان دانشگاه‌های کشور (۱۳۹۲/۵/۱۵)

بیانات	دیدار و تاریخ
<p>اسم‌های فرنگی روی محصولات تولید شده داخل ایران که برای من عکس‌هایش را و تصویرهایش را فرستادند. چه داعی داریم ما این کار را بکنیم؟ بله، یک وقت شما یک محصول صادراتی دارید، آنجا در کنار زبان فارسی -البته فارسی هم باید باشد؛ هرگز نایستی از روی محصولات ما زبان فارسی برداشته بشود- زبان خارجی هم به آن کشورهایی که خواهد رفت، اگر زبان دیگری دارند، نوشته بشود اما محصولی [که] در داخل تولید می‌شود، در داخل مصرف می‌شود، چه لزومی دارد؟ روی کیف بچه‌های دبستانی چه لزومی دارد که یک تعبیر فرنگی نوشته بشود؟ روی اسباب‌بازی‌ها همین‌جور؛ من واقعاً حیرت می‌کنم. این جزو چیزهایی است که شما خیلی درباره‌اش مسئولیت دارید. البته من مثال‌هایی در ذهن دارم برای استعمال زبان فارسی که نمی‌خواهم دیگر حالا آنها را عرض کنم؛ نام شرکت، نام محصول، نام مغازه؛ و از این قبیل همین‌طور مکرر تعبیرات فرنگی و به‌خصوص انگلیسی؛ من از این احساس خطر می‌کنم و لازم است که حضرات شورای عالی انقلاب فرهنگی این مسئله [را] بجد دنبال کنند و دولت به‌طور جدی با این مسئله مواجه بشود.</p> <p>من خیلی نگران زبان فارسی‌ام؛ خیلی نگرانم. سال‌ها پیش ما در این زمینه کار کردیم، اقدام کردیم، جمع کردیم کسانی را دور هم بنشینند. من می‌بینم کار درستی در این زمینه انجام نمی‌گیرد و تهاجم به زبان زیاد است. همین‌طور دارند اصطلاحات خارجی [به‌کار می‌برند]. ننگش می‌کند کسی که فلان تعبیر فرهنگی را به‌کار نبرد و به جایش یک تعبیر فارسی یا عربی به‌کار ببرد؛ ننگشان می‌کند. این خیلی چیز بدی است؛ این جزو اجزای فرهنگی عمومی است که باید با این مبارزه کرد ... ما در کانون زبان فارسی، داریم زبان فارسی را فراموش می‌کنیم؛ برای تحکیم آن، برای تعمیق آن، برای گسترش آن، برای جلوگیری از دخیل‌های خارجی هیچ اقدامی نمی‌کنیم. یواش یواش [در] تعبیرات یک حرف‌هایی می‌زنند -هر روزی هم که می‌گذرد یک چیز جدیدی می‌آید- ما هم نشنفته‌ایم. گاهی می‌آیند یک کلمه‌ای می‌گویند، بنده می‌گویم معنای آن را نمی‌فهمم، معنای آن چیست؟ معنا [که] می‌کنند، تازه ما اطلاع پیدا می‌کنیم که این کلمه آمده و یواش یواش کشانده شده به طبقات و توده مردم؛ این خطرناک است. اسم فارسی را با خط لاتین می‌نویسند! خب چرا؟ چه کسی می‌خواهد از این استفاده کند؟ آن کسی که زبانش فارسی است یا آن کسی که زبانش خارجی است؟ اسم فارسی با حروف لاتین!</p>	<p>دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲/۹/۱۹)</p>
<p>حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در بخشی از سخنانشان، درخصوص زبان فارسی ابراز نگرانی کردند و فرمودند: من راجع به زبان فارسی حقیقتاً نگرانم زیرا در جریان عمومی، زبان فارسی در حال فرسایش است.</p> <p>رهبر انقلاب اسلامی افزودند: من از صداوسیما گله‌مندم، به دلیل اینکه به‌جای ترویج زبان صحیح و معیار و زبان صیقل‌خورده و درست، گاهی زبان بی‌هویت و تعابیر غلط و بدتر از همه تعابیر خارجی را ترویج می‌کند. انتشار فلان لغت فرنگی یک مترجم یا نویسنده از تلویزیون، موجب عمومی شدن آن لغت و آلوده شدن زبان به زوائد مضر می‌شود.</p> <p>ایشان با تکیه استفاده فراوان از لغات بیگانه در رسانه‌ها، خطاب به مسئولان تأکید کردند: نگذارید زبان فارسی دچار فرسودگی و ویرانی شود.</p>	<p>دیدار جمعی از شاعران و اهالی فرهنگ و ادب با رهبر انقلاب (۱۳۹۸/۲/۳۰)</p>

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ (۴ خط) صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir